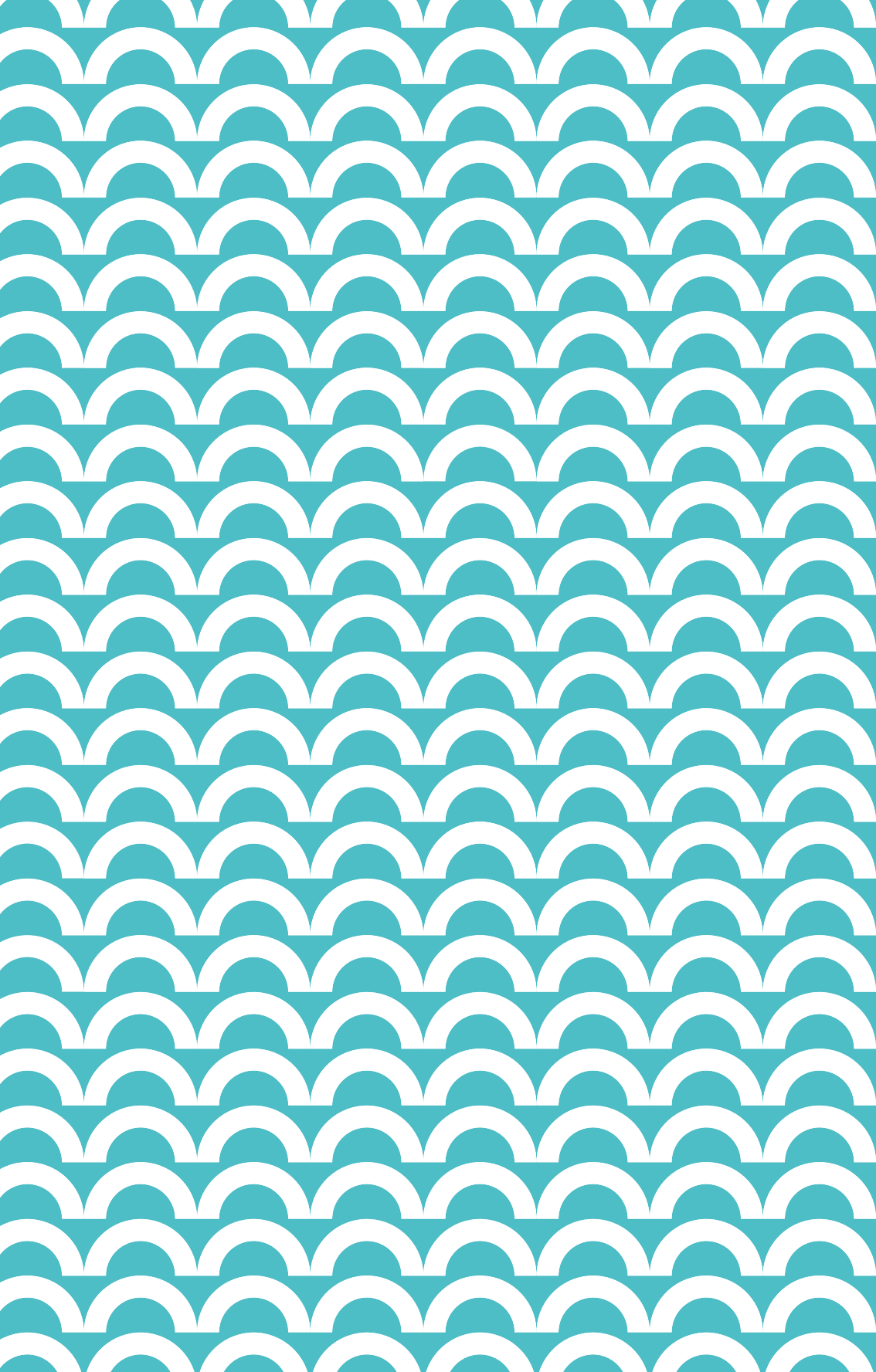

Історії людей,
які не знають
зневіри

П'ЯТ НИЧНИЙ ЛИСТ

ПЕРЕДІМОВА

Минає четвертий рік великої війни, і протягом усього цього часу Україна встигає не лише боротися за власну незалежність та виживання, а й розвиватися і змінюватися.

Ми виконуємо подвійну роботу у неможливих умовах. Але що більше ми віддаляємося від 2022 року, то складніше буває згадати, яким був початок цього шляху, — і тим важливіше зберегти ці спогади й не дати їм зникнути.

З цієї думки й почалася спільна робота The Ukrainians Media та Фонду Східна Європа: як запам'ятати той шлях, який команда Фонду вже пройшла? Як розповісти про людей, котрі щоразу віднаходили в собі сили продовжити рух?

Ми провели 14 інтерв'ю з командою Фонду — про спогади, досвід, але також про те, що давало сили й допомагало триматися. І кожен хоча б раз згадав про «п'ятничний лист».

П'ятничний лист — це традиція, що зародилася у Фонді ще під час пандемії. Щоп'ятниці президент організації Віктор Лях надсилає листа команді з-понад ста людей, у якому розповідає про ключові події тижня, здобутки, плани, а головне — дякує їм усім і нагадує про цінність кожного та кожної.

Усі люди з Фонду, з якими ми говорили, казали: ці листи — як ниточка, що тримає тебе на зв'язку з нормальністю. Якось надія, що все буде добре, адже що би не сталося, наприкінці тижня ти отримаєш листа.

Тож вважайте, що це — ще один п'ятничний лист, укладений спільно командами Фонду Східна Європа та The Ukrainians Media.

У ньому ми хочемо розповісти історії людей, що не знають зневіри. Історії про те, як вдається змінювати країну навіть під час великої війни. Історії тих, чий життя змінив Фонд.

Як ішлося в листі від 4 березня 2022 року: «У складні моменти важливо бути разом, спілкуватися й підтримувати одне одного». Хай цей лист стане й для вас розрадою та надією.

Ольга Перехрест,
The Ukrainians Media

ЩО ЛЮДИ ФОНДУ НА ЦІНЮЮТЬ У СВОЇЙ РОБ

СВОБОДА ДІЇ • ПІДТРИМКА КОМ
РОБИТИ ГРОМАДИ КРАЩИМИ •
ДЕ КОЖНА ЛЮДИНА НАДИХАЄ
ДРУЖНЄ СЕРЕДОВИЩЕ • ВДЧУТ
ДОВІРА • КОМАНДНА РОБОТА • Р
ЗМІНИ • ПОСТІЙНИЙ РОЗВИТОК
НОВЕ • ЛЮДЯНІСТЬ • ДЕРЖАВН
БАЙДУЖЕ • ГНУЧКІСТЬ • МИ МО
З БУДЬ-ЯКОЇ ТОЧКИ СВІТУ І ЗРО
БО НАМ ДОВІРЯЮТЬ • VALUE-AD
З ВЕЛИКИМИ АМБІЦІЯМИ • ІДЕЇ,
КРАЇНИ • ДОПОМОГА НЕ «ДЛЯ ГА
СУПРОВІД ТА ВСЕБІЧНА ПІДТРИ
ПОГЛИБЛЮВАТИ ЕКСПЕРТИЗУ •
КАВА • ТВОРЧІСТЬ • СПІЛЬНОТА
ЦІННОСТЕЙ • ЗДАТНІСТЬ ПЕРЕТ
ДОСЯГНЕННЯ • МАСШТАБНІСТЬ
ВЗАЄМОПОВАГА • ФЕНОМЕНАЛН
СТАБІЛЬНІСТЬ • Я НАЙБІЛЬШЕ Л
ДОПОМАГАТИ ЛЮДЯМ

БІЛЬШЕ БОТІ

АНДИ • СПІЛЬНІ ЦІННОСТІ •
ФАНТАСТИЧНИЙ КОЛЕКТИВ,
• МОЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ •
ТТЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОРИСНОСТІ •
РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ • РЕАЛЬНІ
• МОЖЛИВІСТЬ ДІЗНАВАТИСЯ
ПАРТНЕРИ, ЯКИМ НЕ
МОЖЕМО ПРАЦЮВАТИ
МОБИМО РОБОТУ ЯКНАЙКРАЩЕ,
DED TA IMPACT • КОМАНДА
ЩО ДІЙСНО ДОПОМАГАЮТЬ
ЛОЧКИ» • ПОСТІЙНИЙ
МКА ГРОМАД • АТМОСФЕРА •
• ВІДЧУТТЯ СВОЇХ • СПІЛЬНА
• СПІЛЬНИЙ ФУНДАМЕНТ
ТВОРИВАТИ ВИКЛИКИ НА
• НЕБАЙДУЖНІСТЬ • ЧІТКІСТЬ •
НІ РЕЗУЛЬТАТИ •
ЦІНУЮ ТЕ, ЩО МОЖУ

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh

Sent: May 2022

To: EEF-ALL

Subject: П'ятничний лист: новини непростого часу, але ми всі — великі молодці!

Друзі, привіт!

Тиждень добіг кінця. Україна перемогла на Євробаченні, а з нагоди Дня вишиванки ми зібрали фото команди, щоб бодай віртуально привітати одне одного. Адже де б ми не були, залишаємося єдиними у прагненні підтримувати Україну й тих, хто цього зараз потребує.

Як завжди, у нас було багато роботи — взаємодія з партнерами, наради, листи, складні перемовини. Було місце новинам, які зміцнюють віру в людей та надають сил рухатись далі.

Отож, ми видали проміжний звіт за проектом «Шелтер» із підсумками роботи від 24 лютого по травень 2022 року. Дивлюсь на досягнення — і надзвичайно пишаюся вами!

За цей час ми допомогли облаштувати 30 прихистків для ВПО, передали 217 тонн гуманітарної допомоги до 15 областей, підтримали 11 місцевих громадських організацій.

На львівському вокзалі працює команда з 600 психологів, лікарів і волонтерів, які щоденно надають підтримку тим, хто приїхав із зон бойових дій.

Загалом завдяки нам допомогу отримали 65 000 людей!

Вдячний усій команді за роботу! Без перебільшення, це кожен та кожна співробітниця Фонду.

Софія Сакалош, Сергій Гунько, Оксана Киричук, Наталя Піскоха, Іван Копиченко, Дар'я Радзіковська, Ольга Рябуха, Катя Черногоренко — всі-всі-всі, хто приймали, координували, розподіляли гумвантажі.

Це й Ольга Молоко, Тетяна Мазур, Галина Рибалко, Леся Шовкова, Марина Гопко, Марина Пипко, Діана Стандратюк, Олеся Савка — ті, хто підтримував роботу з нашими організаціями-партнерами на місцях.

Спеціалісти з фінансово-адміністративного відділу, які забезпечили облік та звітність щодо пожертв, видання грантів, їхнє адміністрування: Сергій Соловко, Ольга Рачинська, Марина Пипко, Юлія Гриценко, Олена Свиридовська.

Дякую за підготовку інформаційних матеріалів та звіту комунікаційникам: Вікторії Гладченко, Ользі Мілянкович, Каті Чубук. Звіт вийшов гарний, почитайте, якщо ще не встигли.

На проєкт «Шелтер» чекають серйозні зміни: ми будемо залучати все більше системних донорів, аби й надалі допомагати Україні та українцям.

На цьому у мене все. Ще раз усім дякую за роботу!

Ми ще на одну п'ятницю ближче до миру і перемоги. Бережіть себе!

З повагою —
Віктор

ШЕЛТЕР. ДИКИЙ, ВПОРЯДКОВАНИЙ, РЯТІВНИЙ

Текст: Юлія Суркова
Ілюстрація: Марина Кізілова

Бий, біжи, замри — три класичні реакції на стрес, які виділяють психологи в усьому світі.

«Та під час війни українці вигадали четверту, — усміхається Ольга. — Це — допомагай!»

Про цю реакцію Ольга Молоко знає із власного досвіду. Для неї і для всіх її колег «допомагай» стало гаслом на довгі місяці повномасштабної війни. Ольга згадує 24 лютого 2022 року, сидячи під жовто-блакитною картиною, що нагадує український прапор, у світлому офісі в Києві. За вікнами історичної будівлі в центрі столиці шумно — починається робочий день.

Сьогодні Ольга очолює Кластер гуманітарної допомоги та відновлення у Фонді Східна Європа. Кластер, який виріс завдяки екстреним програмам порятунку й допомоги українцям, що розгорнулися в перші дні вторгнення.

— Потоки людей рухалися з лінії фронту. Ракети летіли по всіх регіонах країни. Ніхто не знав, скільки часу це триватиме.

— Тисячі людей у перші дні війни проводили по кілька днів у дорозі. Ми просто хотіли зробити все, що могли, — допомогти. Дати людям у дорозі трохи комфорту: місце, де можна поспати на чистій білизні, попрати речі, просто перепочити й видихнути. Ми хапалися за все, що було в наших силах. Так усе й почалося, — додає Тетяна Мазур, менеджерка Офісу управління проєктами Фонду Східна Європа.

Тоді команда Фонду ще не знала, що невеликий хаотичний проєкт із облаштування транзитних шелтерів переросте у великий гуманітарний напрям, який охопить майже всю країну. Та часу думати не було — треба було діяти.

— Усі тоді були в стані стресу. Ніхто не мислив категоріями великих стратегій, це був режим швидкої допомоги. Ми возили фури гуманітарки, допомагали медикаментами, їжею, психологічною підтримкою. Координували, збирали кошти, розповсюджували допомогу, — пригадує Тетяна.

Війна триває вже четвертий рік. Гуманітарна допомога все ще потрібна, але працівники Фонду тепер точно знають, як її надавати ефективно, злагоджено й людяно.

ШВИДКЕ РЕАГУВАННЯ

Початок 2022 року Ольга пам'ятає детально — і не лише через вторгнення. Вона тоді не працювала, поринувши у декрет, та час від часу бачила в робочих чатах тривожні повідомлення. Всі довкола говорили про те, у що ніхто не хотів вірити: на Україну чекає велика війна.

— Коли на Київ почали летіти ракети, моєї старшій дитині було три з полови-

ною роки, а меншій — не було й пів року. Ми виїхали до Луцька, де мої батьки прихистили ще дві сім'ї. Тобто в одному будинку нас було одинадцятьоро. Вважайте, мали власний шелтер.

Оля згадує той період із хвилюванням, але й теплом. Вона бачила, як лучаки допомагали переселенцям: підходили просто на вулиці чи навіть у перукарні, питали, чи потрібен прихисток або теплі речі. Це спонукало допомагати й самій — робити те, що вона вміє найкраще. Між годуваннями дитини Оля знову почала активно долучатися до роботи Фонду: шукати кошти, донорів, партнерів. Організація вже мала досвід допомоги внутрішньо переміщеним особам ще з початку війни на сході України. Тоді й сформувалися перші контакти з волонтерськими організаціями.

— Звичайно, ще у 2014–2015 роках у нас уже з'явилися програми підтримки переселенців і надання психологічної допомоги. Але це були радше точкові ініціативи, а не масштабні гуманітарні програми. Також ми постачали медичне обладнання до госпіталів, які лікували військових і ветеранів.

Оля раптом усміхається: пригадує, як медики з госпіталів, куди Фонд постачав обладнання, часто вітають її зі святами. Це означає, що про них пам'ятають — і що те обладнання працює й досі.

Ініціативи часів війни на сході дали команді розуміння, із чим доведеться зіштовхнутися. Але до масштабів великої війни ніхто не був готовий.

— Звісно, більшість наших напрямів через повномасштабну війну потребували змін. Наприклад, на платформі для роботи з громадами актуальним стало оповіщення про повітряну тривогу, а не електронні петиції. Ми почали працювати в такому собі emergency-стилі. Збирали кошти, де тільки могли. Зверталися до всіх — до постійних партнерів і до організацій, з якими колись перетиналися. Запустили краудфандингову кампанію, що для нас було нетипово. Ми просто хапалися за кожну можливість.

Тетяна пояснює: зазвичай Фонд працював із чітко спланованими програмами фінансування — з визначеними терміна-

ми, цілями, складною звітністю та високою прогнозованістю. Але після 24 лютого довелося перейти до більш адаптивної та гнучкої роботи. В умовах невизначеності новий, «воєнний», стиль роботи був для всіх трохи диким. Так у програми транзитних шелтерів для біженців, яка мала назву «Шелтер», з'явилася неофіційна приставка — «Дикий» (бо «самозародився», бо на той момент ще бракувало розуміння, як працювати з гуманітарними проектами, бо правила доводилось впроваджувати й тестувати на ходу).

— «Дикий Шелтер» — це внутрішня назва. Вона виникла як напівжарт, але дуже точно передавала стан, у якому ми всі тоді працювали, — пояснює Тетяна Мазур.

Тетяна була залучена до проекту «Шелтер» із перших днів. І зізнається: поки через проєкт рятувала українців, що втратили дім, він урятував і її саму.

— Можливість працювати, бути корисною, відчувати, що в нас справді виходить, — це дало моральні сили пережити перші дні війни. І стало мотивацією лишитися в країні, не виїжджати за кордон, бути поруч із сім'єю. Це було правильне рішення. Я отримала нову програму, сильну команду, і все це дуже підтримувало. Тож, звичайно, проєкт вплинув на всіх нас і на Фонд загалом, — згадує Тетяна.

До роботи над гуманітарним напрямом долучилося багато людей з Фонду. А також — партнерські організації, які раніше співпрацювали з Фондом і відгукнулися на клич: «Хто готовий допомагати і як?».

Друзі Фонду — ті, з ким Фонд працював раніше, і ті, хто підтримували його діяльність, — відгукувалися одразу і з великою вдячністю. Початок війни був періодом паніки та розгубленості, тож коли відомий Фонд, який зумів швидко організувати команду та напрями допомоги, виходив із пропозиціями співпраці, це для багатьох партнерів (донорів та грантерів) ставало рятівним колом.

Вони долучалися до закупівлі чайників, мультиварок, пральних машин, організовували постачання медикаментів, їжі, одягу, вибудовували логістику — робили безліч життєво важливих речей одночасно.

«Дикий Шелтер» — це внутрішня назва. Вона виникла як напівжарт, але дуже точно передавала стан

— Проєкт «Шелтер» почався з того, що ми взялися видавати гранти партнерським організаціям, які допомагали людям, що перебували три-п'ять днів у дорозі. Щоб людина, яка тікає від війни, могла зупинитися, виспатися на чистій постелі, поїсти гарячої їжі, відчути себе в безпеці.

Тетяна каже, що іноді шелтери облаштували у зовсім неочікуваних місцях. Найбільше їй запам'ятався середньовічний костел у Шумську, що в Тернопільській області, — там навіть посеред війни панувала атмосфера спокою.

КОЖНА ЗАЯВКА — ЯК КРИК ПРО ДОПОМОГУ

Влітку 2022 року, всього через кілька місяців після початку повномасштабного вторгнення, Фонд Східна Європа зумів налагодити співпрацю з кількома великими міжнародними донорами. Було залучено фінансування з Франції та Данії, а вже у червні Фонд став партнером ООН. Це відкрило нові можливості для масштабнішої допомоги, а разом із ними — й нові виклики.

Фонд почав шукати організації з різних регіонів України, щоб підтримати громади, які постраждали від війни. На конкурс, де переможців могло бути лише двадцять, подалися триста п'ятдесят учасників.

— Це були здебільшого деокуповані громади або ті, які дуже постраждали від перших місяців війни. Кожна заявка просто кричала про якусь нагальну потребу. Це було надзвичайно складне рішення, — згадує Оля.

Під час конкурсу вона разом із колегами провела десятки інтерв'ю з організаціями, які дійшли до фіналу. П'ять-шість відеозустрічей на день, за кожним проєктом — живі, неприховані людські історії.

— Ми бачили через екран, наскільки життя цих громад перевернулося і як сильно вони хочуть допомогти своїм людям. Пам'ятаю організацію з Харківщини: у їхній громаді вбили сільського голову, частина людей залишилася в окупації, частина — змогла виїхати. І жінка з локаль-

ної організації, яка раніше займалася парками та дитячими майданчиками, почала турбуватися про мешканців громади. Вона написала заявку, опікувалася переселенцями — і врешті їхня громада отримала фінансування на гуманітарну допомогу.

МАЙЖЕ 100 %

Восени 2022-го, коли до присутності великої війни довелося звикнути, Фонд перейшов від швидкого реагування до системної роботи з гуманітарним напрямом. Так «Шелтер» перестав бути лише програмою про транзитні прихистки — і перетворився на окремий великий напрям діяльності.

Більшість співробітників Фонду, залучених до нього, восени змогли повернутися до Києва. Робота закипіла з новою силою. Та одночасно з масштабуванням доводилося вирішувати й зовсім дрібні, але не менш важливі питання. Як-от історія з пластиковими контейнерами, згадує Оля:

— Це, можливо, звучить дивно, але в нас було дуже довге листування з партнером щодо стандартного набору непродовольчих товарів, які роздавали у прифронтових громадах. Там були каструлі, постіль, господарські товари... Ми ж просили додати харчові контейнери. Бо в прифронтових громадах Харківської області було (та й досі залишається) багато покинутих домівок, розвелосся безліч мишей, і вони виїдали все, що могли. Люди отримували продуктові набори — але не мали де їх зберігати. Тож локальна організація, яка отримала від нас грант у межах програми, й просила про ці контейнери. Ми пояснили донору, що це реальна локальна потреба. І нам вдалося дати людям те, що їм дійсно було потрібно.

Зовні незначна деталь допомоги насправді важила багато. Бо це означало, що великі фонди чують людей на місцях. Після контейнерів подібним запитом стали лопати й аграрні інструменти для прифронтових громад.

— Росіяни забрали в людей лопати й вила — усе, чим можна було копати око-

пи. Загалом грабували будівлі, виносили все. Люди залишилися з клаптиком землі, але без жодного інструменту, — каже Оля.

Заради таких простих, але важливих речей — лопат чи контейнерів, — Фонду іноді доводилося змінювати й спрощувати складні бюрократичні процедури, адаптовувати правила гри. «Шелтер» став проектом, який не лише допоміг та підтримав сотні партнерських організацій — він змінив сам Фонд, який навчився реалізовувати гуманітарні програми.

Тетяна підтверджує: за час проекту Фонд не тільки підтримав сотні партнерських організацій, а й суттєво змінився (і виріс) сам. Рятуючи інших, «Шелтер» зумів врятувати сам Фонд — задав ціль і дав команді чим зайнятися у перші тривожні місяці, а також показав закордонним партнерам, що українські організації можуть ефективно працювати навіть під час війни.

— Гуманітарні програми допомогли нам усім залишатися залученими. У перші два місяці повномасштабного вторгнення ми працювали без упину, щоби втриматися на плаву. І вже на третій місяць узялися за великі програми. Реалізовували по триста грантів одночасно — і досягли 96 % виконання! Коли починали, думали, що навіть 70 % буде чудовим результатом. Тож це перевершило всі очікування.

Сьогодні вся команда, що працювала над «Шелтером», розуміє: цей проєкт зміцнив репутацію Фонду й розширив його можливості. Але, озираючись на чотири роки шляху, Оля зізнається: тоді ніхто про це не думав.

— «Шелтер» стався абсолютно природно. Ми просто не могли діяти інакше або взятися за щось інше. Здавалося, що, крім надання допомоги, інших напрямів просто не існує. І ми пішли цим шляхом. Думаю, він був правильним.

**Цей проєкт зміцнив репутацію
Фонду й розширив його
можливості**

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh
Sent: April 2022
To: EEF-ALL
Subject: П'ятничний весняний лист

Усім привіт!

Як ви? Наші дні все ще вимірюються числами після 24 лютого, а не будніми/вихідними. Проте хочу повернутися до традиції щотижневих листів, щоб ми були з вами на зв'язку ще й у такому форматі.

У складні часи завжди важливо відчувати підтримку: рідних, друзів, партнерів. Такою важливою для нас стала підтримка з боку Марілуїзе Бек і Ральфа Фюкса, співзасновників Центру ліберальної сучасності (Берлін).

Марілуїзе та Ральф — перші німецькі політики, які приїжджали з візитом до Львова та Києва, щоб продемонструвати українцям свою солідарність і підтримку. Мав можливість нещодавно зустрітись із ними у Львові. Розповів про наші гуманітарні проекти та ініціативи, зокрема про «Шелтер».

Загалом та кількість підтримки, яку Фонд (та Україна) отримують з різних куточків світу, — неймовірна. До нас прямують гуманітарні вантажі, нам дають майданчики для виступів, допомагають запустити краудфандинг, надсилають кошти, які можемо спрямувати на потрібні ініціативи.

Вірю, що саме такі друзі наближають нашу перемогу. Але й наша незламна і проактивна позиція — те, що дає партнерам привід хотіти нам допомогти.

Тож тут місце сказати вам, командо, велике спасибі за те, що стали рупором, адвокатами, фандрейзерами та борцями за Україну у світі.

Дякую Владлені Ожидрянській, яка склала два важливі документи: Humanitarian Appeal та Childcare Appeal, які викликали хвилю зацікавленості та переговорів із боку потенційних донорів.

Ми оперативно сформували фандрейзингову команду, яка щоденно працює над проєктними пропозиціями. Спасибі Любі Марголіній, Юлії Кирилової, Наталі Слинко, Сергію Соловку, Вікторії Гладченко, Олесі Шовковій.

Дякую й тим, хто використовує публічні майданчики, щоб розповісти світу правду про те, як ми боремось: Ілоні Хмельовій, Сергію Кареліну, Олесі Савці — усім-усім-усім, хто виходить в ефіри сам або координує цю роботу.

Окремо хочу відзначити наші фінансово-адміністративний та ІТ-відділи. Бо поки ми ведемо адвокаційну роботу, колеги й колежанки забезпечують безперебійну роботу наших систем, вчасну виплату заробітної плати й багато іншого. Сергій Соловко, Олена Свиридовська, Оксана Довга, Алла Клещук, Юлія Гриценко, Ірина Сафонова, Марія Соколова, Анна Левицька, Сергій Чередніченко, Костя Грибінник — дякую!

У час випробувань справжні друзі і справжні партнери не губляться — вони з'являються першими. Добре знати, що саме такими людьми оточений Фонд.

Залишаємося на зв'язку!

З повагою —
Віктор

МАРІЛУЇЗЕ БЕК

Центр ліберальної сучасності багато років у партнерстві з Фондом реалізує в Україні проект, спрямований на посилення міжпарламентського діалогу та підтримку європейської інтеграції. За час реалізації програми організували сотні двосторонніх і багатосторонніх зустрічей, десятки міжнародних робочих поїздок. Ці заходи охоплювали експертні дискусії, тематичні конференції, круглі столи та робочі візити, які сприяли поглибленню взаєморозуміння та співпраці.

співзасновниця
Центру ліберальної
сучасності

Ви пам'ятаєте, з чого почалася ваша співпраця з Україною?

Мій чоловік, який був президентом Фонду Генріха Бьолля, і я, членкиня Бундестагу, обоє мали зв'язок з Києвом задовго до подій 2014 року. Співпраця почалася з обох боків: з боку Фонду Бьолля, що тісно працює з неурядовими організаціями, і з нашого боку — як політичної частини парламенту.

Найяскравіше я пам'ятаю Майдан — я була там часто під час Революції Гідності, протягом тих жахливих ночей, завдяки колегам з Фонду Бьолля, що мали офіс у Києві. Саме так почалась наша тісніша співпраця з Україною.

Пізніше, у 2017 році, заснували Zentrum Liberale Moderne. Це було ще до повномасштабного вторгнення, але вже було зрозуміло, що «мінські домовленості» не працюють. Ми створили цей аналітичний центр, проводили семінари щодо зони вільної торгівлі з ЄС і шукали партнерів. Тоді панувало очікування, що Україна буде на швидкому шляху до вступу в ЄС.

Зона вільної торгівлі була дуже за-
требуваною темою і доволі складною
технічно, особливо для нових парламен-
тарів, що зайшли до Верховної Ради піс-
ля виборів. Більшість із них були добре
освіченими, але їм бракувало досвіду
в парламентській роботі. Я могла це
зрозуміти — як людина, що приєднала-
ся до Партії зелених на її початку, коли
ми вперше потрапили до парламенту
у 1983 році. Ми тоді теж були групою но-
вачків, які тільки вчилися, як усе працює.

Тож наша ідея полягала в тому, щоб
поділитися своїми знаннями з усіма пар-
ламентарями, особливо новими, на їх-
ньому шляху до ЄС.

**Яких ключових трансформацій за-
знала Україна за ці роки на шляху до
ЄС? Як ви вважаєте, які головні зміни
відбулися в українському суспільстві?**

Можливо, слово «трансформація» —
не зовсім те, з чого я б почала. Радше
з того, що Україна чітко рухається на За-
хід, — і це показав народ, який вимагав
чесних і вільних виборів.

Я пам'ятаю, як після всіх масштаб-
них подій Майдану відбувалися перші
президентські вибори — здається, я тоді
була спостерігачкою. Я ніколи не бачила
стільки людей, які з таким захопленням
просто йшли голосувати. Черги перед
виборчими дільницями були величезні.
Це було дуже зворушливо.

Багато хто, мабуть, тоді ще не усві-
домлював, що повернення на демокра-
тичний шлях означатиме нові труднощі
і що прогрес буде значно повільнішим,
ніж очікувалося.

Але якщо говорити саме про транс-
формацію, один епізод справив на мене
велике враження. Ми були у Харкові. Уже
тоді багато цивільних допомагали тим, хто
був на фронті. Пам'ятаю, ми зупинилися в
одному ресторані, де вперше зустрілися
із Сергієм Жаданом. Рестораном керува-
ла жінка, а її чоловік возив їжу на фронт,
яку вони готували для військових.

Потім ми орендували автобус і виру-
шили далі на схід. На трасі нас зупинили

двоє поліцейських, сказали, що ми перевищили швидкість (хоч це було не так), і вимагали штраф. Наш водій — чоловік власниці ресторану — узяв телефон і почав знімати поліцейських на відео: «Ви хочете грошей? Тоді поговорімо. Але, здається, з цим покінчено».

Це було не про підписання угоди з Брюсселем. Це було звичайне життя, у якому люди перестали боятися. І це було надзвичайно важливо. Адже вся система корупції тримається на страху. Тож той момент був неймовірно значущим. Він показав, що прагнення до змін і свободи йшло зсередини суспільства.

Що можуть зробити обидві сторони, Україна і Європа, аби просунути європейську трансформацію і допомогти Україні нарешті приєднатися до ЄС, навіть якщо це ще довга дорога?

Я думаю, ті з нас, хто є справжніми друзями України, зараз досить засмучені — не вами, а тим, наскільки неефективним став сам ЄС. Є держави-члени, які поводяться майже як російські проксі і можуть блокувати прогрес зсередини.

Звісно, всі ми розуміємо, що відкриття першої глави переговорів було б неймовірно важливим сигналом — тим, якого Україна зараз справді потребує, аби відчутти, що всі ці страждання були не даремними. Але натомість ми бачимо вагання — не лише у військовому, а й у політичному та інституційному сенсі.

Ви присвятили багато роботи налагодженню діалогу — будівництву мостів між політиками, країнами, організаціями. Як нам зберегти цінність порозуміння й співпраці заради спільної мети у світі, який дедалі більше отруєний популізмом, пропагандою, постправдою?

Якщо подивитися на Україну й Німеччину — або ширше, на Захід загалом, — можна побачити дещо різоче. Країна,

яку завжди вважали гарантом свободи й демократії, зараз рухається шляхом, де політична комунікація дедалі більше наповнюється ненавистю.

Ми маємо взаємодіяти. Ми маємо спілкуватися. У демократичних суспільствах комунікація — визначальна. Не існує іншого способу порозумітися.

Як ви зберігаєте надію? Як вам вдається продовжувати вірити в те, що далі може бути краще?

Ніхто не знає, чи зрештою Україна — або ми всі — будемо успішними. Це ще не вирішено. І часом, коли стільки поганих новин і стільки відкатів назад, дуже важко залишатися оптимісткою. Тож я намагаюся поставити питання інакше: яка альтернатива?

Бо це не лише про те, чи зможе Україна стати частиною так званого західного світу, що б це не означало. Ми всі розуміємо: якщо Україну віддадуть Путіну, це не стане кінцем його агресії.

У наших суспільствах ми бачимо, як і крайні праві, і крайні ліві використовують це питання дуже прямолінійно. Дуже легко вести кампанію, кажучи: «Пенсії не зростають, їжа дорожчає, а уряд усе ще надсилає гроші Україні? Ви з глузду з'їхали?». Це дуже проста, але глибоко хибна логіка.

Саме в цьому виклик для демократій: вибори проводять кожні чотири роки, бюджети мають пройти через парламент, а сьогоднішня опозиція завтра може стати більшістю. Тому, якщо ми продовжимо повторювати «це про допомогу Україні», — цього буде недостатньо.

Україна веде боротьбу за нашу свободу. Ми не просто «допомагаємо Україні» — це Україна допомагає нам. Погляньте на Швецію, Фінляндію, країни Балтії. Вони розуміють, що Путін не зупиниться на Україні, якщо Захід його не стримає. Він прагнутиме більшого. Можливо, не за два роки, можливо, за п'ять — але він не зупиниться.

Нам справді варто турбуватися про те, як російська пропаганда та гібридні

операції зміцнюють проросійські сили — як праві, так і ліві — всередині наших власних країн.

**Ми в Україні — як суспільство і громадяни — добре розуміємо, що треба робити вдома: модернізувати інституції, будувати прозорість, долати корупцію. Це досі величезні виклики. Але Європа теж потребує модернізації — і про це кажуть багато західних інтелектуалів.
Чи може Україна якось допомогти Європі у цих змінах?**

Так, може допомогти, якщо ми перестанемо ховати голову в пісок.

Я сказала б своїм колегам на Заході: якщо ви думаете, що іншого шляху немає, то краще усвідомте, що наразі єдина справді боєздатна армія в Європі — українська. Наші власні армії не готові воювати. Нам бракує промислових потужностей, підприємств, виробничих ліній. Ми купуємо військову техніку у США — і навіть не знаємо, як довго це ще триватиме. Може статися, що одного дня вони скажуть: «Тепер вона потрібна нам самим».

Мова не лише про те, що Трамп може тиснути на Україну — він може спробувати тиснути на весь ЄС. Тож так, ми перебуваємо в стані глибокої невідомості. І якщо в цій ситуації українців змушуватимуть до «переговорного результату» — скажімо, поділеної країни, це буде катастрофа.

Якби ми були справді раціональними, ми мали б остерігатися двох варіантів розвитку подій у разі перемоги Росії. Перший — якщо Росія отримає контроль над українською армією (а це — єдина сучасна й досвідчена армія в Європі). Другий — мільйони українських біженців, які не захочуть жити під російською окупацією.

Як ви сказали, усе зводиться до страху. Але страх можна долати новими зв'язками.

Організації на кшталт Фонду Східна Європа та вашої організації Zentrum Liberale Moderne — як ви бачите роль партнерств у сприянні змінам? Це головним чином про об'єднання зусиль і виконання роботи чи ці партнерства служать іще більшим цілям?

Насправді все зводиться до того, щоб суспільства пізнавали одне одного.

Це дуже важливо. Я народилася 1952 року, тож іще пам'ятаю упередження часів Другої світової, які нацистська Німеччина поширювала про українців. З одного боку, нацисти знищували єврейське населення, з іншого — залучали українців до примусової праці, фактично робили з них рабів, які не мали прав, рівності, поваги, гідності.

І згадайте, скільки німецьких солдатів скоїли страшні військові злочини в Україні? Багато з них повернулися додому й продовжили кар'єру на дуже відповідальних посадах. У моєму окрузі в Бремені були поліцейські батальйони, пов'язані з СС. Один із їхніх керівників навіть став президентом кримінальної поліції Бремену на 20 років.

Тож багато цих упереджень збереглося. Коли у 1998 році обговорювали спрощення візового режиму для українців, опозиція подавала це так, ніби всі українці будуть повіями або крадіями авто. Я завжди вважала за необхідне трансформувати ці упередження. Було — і залишається — важливим показати, наскільки українське суспільство насправді сучасне та динамічне. Наприклад, колись у Дніпрі я познайомилася з молодим українським шеф-кухарем, який повернувся з Нью-Йорка і відкрив свій ресторан. В Одесі ми організували концерти з найбільшим хором Бремену та філармонічним оркестром, а потім український оркестр приїжджав до Бремену.

Просте знайомство з людьми, пізнання одне одного — вирішальні. Громадські організації та аналітичні центри на кшталт Фонду Східна Європа і Zentrum Liberale Moderne можуть потім

працювати над ширшими темами, але починається все з того, що люди спілкуються одне з одним.

Я хотіла б запитати вас про три ключові цінності, які, на вашу думку, об'єднують людей з Німеччини та України. Якими вони були б?

Я б із задоволенням сказала «свобода», але вагаюся, бо не думаю, що в Німеччині достатньо усвідомлюють її цінність.

У Німеччині, здається, найсильніше прагнення — це безпека. Звісно, українці теж хочуть безпеки, але в зовсім іншому сенсі. У Німеччині це переважно соціальна безпека — бути захищеним від бідності, безробіття чи економічної нестабільності. Отже, безпека існує в обох суспільствах, але з дуже різними значеннями.

Свобода, навпаки, сильніша в Україні, ніж у Німеччині, бо українці за неї боролися, тоді як у Німеччині ми занадто довго її сприймали як належне.

А третьою цінністю є інклюзія. Інклюзія все ще є викликом у Німеччині, особливо щодо єврейської громади. Існує розрив між політичними елітами, які виступають проти антисемітських кампаній, і реальністю: єврейські діти часто ходять до школи за високими парканами, поліцейські машини стоять біля синагог. Я ніколи не бачила такої потреби в Україні. У вас інклюзія сильніша, принаймні щодо єврейського населення.

Якщо подивитися на це, враховуючи величезні виклики, з якими Україна стикалася протягом років, українці часто більше усвідомлюють ці цінності, ніж ми. У Німеччині ми занадто довго сприймали їх як належне і лише зараз починаємо прокидатися, — і я не можу гарантувати, що ми прокинемося достатньо швидко.

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh
Sent: September 2023
To: EEF-ALL
Subject: П'ятничний лист: робота з партнерами, що надихає!

Усім привіт!

Підбиваємо підсумки робочого тижня, і вперед — до вихідних! Маємо чимало новин, отож про все розповім у деталях.

Частина нашої команди повернулась із Черкаської області, де проводила заключний захід для грантерів програми «Стійкість». Дивіться про це душевне і мотивуюче відео.

Кілька днів навчання, нетворкінгу, обміну досвідом — укотре ми всі переконались, наскільки це важливо для локальних організацій-партнерів, щоб набратися сил і продовжувати свою діяльність на місцях.

Як сказав Майк де Вільєрс, директор французької НУО ERIM, «опір на рівні місцевих громад є великою частиною сили опору України в цілому». Дуже приємно, що донор особисто завітав на наш захід!

Програма «Стійкість» добігає кінця. Протягом 2022–2023 років ми допомагали громадським організаціям та медіа релокуватися у більш безпечні місця, адаптуватися до реалій воєнного часу, провадити проєкти для підтримки ВПО, боротися з російською пропагандою та об'єднували небайдужих.

Погодьтеся, наші колеги з регіонів роблять неймовірні речі. Як вони віднайшли себе в цих обставинах! Чого лише варта історія «Клубу рибалок» з Краматорська або газети «Миг» із Запоріжжя!

А ще організовували навчання для громад, що приймають нових мешканців, які вимушено покинули свої домівки, — проводили воркшопи, створювали простір для дискусій та обміну досвідом, вивченими уроками, успіхами і викликами щодо адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

П'ять розроблених онлайн-курсів — про психологічну стійкість, кібербезпеку, боротьбу із фейками та дезінформацією, підтримку ВПО й систему моніторингу і оцінювання для громадських організацій — безкоштовні та лишаються завжди відкритими для всіх охочих на платформі Зрозуміло!

Наші програми із підтримки громадських організацій — як завжди, комплексні, ми їм даємо гранти, і підсилюємо наших партнерів інституційно, намагаємося зробити їх самозарадними та стійкими у складних обставинах.

Тож хочу подякувати командам різних програм, де ключовим для нас було підсилити та підтримати громадський сектор. Дякую за роботу команді «Стійкості» — Вірі Недзведській, Юлії Смаглюковій, Анні Сарані; команді «Спроможні та сильні» — Юлі Кирилової, Лесі Шовковій, Юлії Смаглюковій, Анні Сарані, Людмилі Лук'яновій; та команді проєкту «Фенікс: сильна Україна під час війни» — Ользі Войтович, Валерії Ходіній, Діані Стандратюк, Марині Гопко. Всеохопну підтримку наших грантерів забезпечували Ольга Рачинська, Оксана Медведенко, Оксана Поліщук. А ще — подяка за комунікації цих програм — Ользі Мілянович та Марті Коник.

Ви — молодці!

На цьому в мене все, друзі. Бережіть себе!

З повагою —
Віктор

ДАТИ ЛЮДИНІ ВУДКУ

Текст: Юлія Суркова
Фото: Павло Павлов

Ігор дбайливо розкладає рибальські снасті. Кожну дістає з окремого боксу — гачки, поплавці, грузила та наживки. Бокси 41-річний чоловік витягує з камуфльованого наплічника з шевроном «Военна розвідка України». Цей рюкзак бачив випалені окуповані села Харківщини, вибухи, бої та кров від поранень під час українського контрнаступу. Але сьогодні Ігор — не розвідник, а рибалка. Турнікети й тактичні окуляри в рюкзаку замінили штучні кольорові рибки-приманки.

Для Вадима Воропая повернення до риболовлі стало частиною повернення до цивільного життя

Організація «Клуб рибалок», що сформувалася на Донеччині в середовищі справжніх рибалок, знає: для допомоги краще дати людині вудку, аніж зробити все за неї

**Спільні розмови,
спільні справи,
спільний час витягують
із темряви спогадів,
із дна. Саме там починаєш
повертатися до життя —
крок за кроком**

Риболовні змагання для ветеранів допомагають створити простір для психологічного розвантаження

У Ігоря — дев'ять контузій та кілька спроб піти в психотерапію.

— Мій останній психолог ледь з розуму не зійшов. Психотерапевти мене не витримують, — хитро всміхається чоловік, на футболці якого написано: «Я живу на своїй Богом даній землі». Але сказати, що колишній розвідник не займається своїм ментальним здоров'ям, теж не можна.

— Це і є моя терапія. Я сам себе заспокоюю, сам повертаю до життя, — Ігор Тисленко мружиться від яскравого сонця, що відбивається на гладі водойми в Обухові під Києвом.

Навколо нього, у тиші та спокої, кілька десятків чоловіків, в одязі яких подекуди проглядається камуфляж, так само встановлюють вудочки та садки. Офіційно за кілька хвилин тут стартують змагання зі спортивної риболовлі серед ветеранів під назвою «Коло Незламних». Та насправді так починається сеанс терапії.

ТИ, ПРИРОДА Й ТОЙ, ХТО РОЗУМІЄ ТВОЇ ЖАРТИ

Риболовні змагання «Коло Незламних» проводять за підтримки громадської організації «Клуб рибалок України» для ветеранів російсько-української війни по всій країні. Сьогодні їх приймає Київщина. Тож у спекотну серпневу суботу на водоймі в Обухові 30 чоловіків змагаються, хто спіймає найбільшу рибу.

Риболовля йде повільно й не надто успішно. Великої риби майже немає, а дрібні карасі зриваються з гачків. У садках учасників хлюпається тільки яскрава червонопірка. Тож кожен улов стає предметом жартів.

— Гей, хлопці, а я жабу піймав.

— Ну так ясно, ти ж сапер.

Водоймою котиться чоловічий сміх. «Жабою» військові також називають радянську протипіхотну міну ОЗМ-72, що вистрибує під час детонації.

— Я вже десяту червонопірку тягну. Я сьогодні активний.

— Та ми знаємо, що ти активний, — у тебе ж четверо дітей.

Знову вибух сміху. Чоловікам, які ос-

танні три роки провели на найпекельніших ділянках фронту, тут добре. Вони не на війні, але й досі серед своїх.

— Основне, що об'єднує нас на таких заходах, — це те, що тут люди, які розуміють твої жарти, яких часто не розуміють цивільні. Тут люди, з якими тобі цікаво, а водночас — природа й відпочинок, — каже стрункий спортивний 39-річний Вадим Воропай.

У нього ідеальна військова виправка. Її помічаєш першою, і тільки потім — ціпок, на який він спирається.

До великої війни Вадим був комерційним директором будівельної компанії та щоп'ятниці їздив із найкращим другом на підводну риболовлю. Риболовля зникла з його життя майже на три роки. А друг, з яким Вадим рибалив 30 років, на жаль, пішов назавжди. Він загинув у Кліщіївці, маленькому селі на Донеччині, що стало синонімом жажливих боїв. Сам Вадим там отримав серйозні поранення. Він вибирався з поля бою з двома турнікетами на ногах, виповзаючи лише на руках. При собі мав гранату, щоб підірватися й не дати взяти себе в полон.

— Я був на таких позиціях у Кліщіївці та Бахмуті, де не те що рибу ловити — у туалет ти не міг вийти й пив таблетки, щоб по два дні не ходити. До риболовлі й узагалі до цивільного життя я повертався дуже довго. У мене була тривала реабілітація, бо були переламані обидві ноги. Лише більш ніж за рік після поранення я зміг просто підійти до водойми. І потроху знову почав рибалити.

Колись у мирному житті Вадим на підводному полюванні впіймав 32-кілограмового сома. Він витягав його мотузкою, наче Сантьяго зі «Старого і моря». Та тепер події його життя більше нагадують воєнні твори Гемінґвея.

Чоловік, який і на війні, і в житті звик викладатися на повну, перемиг у сьогоднішніх змаганнях. Та після нагородження він говорить із побратимами не про риболовлю, а про проєкти ветеранської підтримки.

— Війна змінила нас назавжди. Але є речі, які ми можемо контролювати, — і одна з них те, як ми відновлюємося після пережитого. Багато хлопців після

Валерій Малука — один з учасників змагань. За його плечима — служба у війську, що почалася ще до повномасштабного вторгнення

повернення з фронту замикаються. Але правда в тому, що це небезпечна тиша. У ній народжуються думки, які тягнуть на дно. Тому важливо відвідувати такі зустрічі й виїзди, бо тут ти бачиш, що ти не один. Бо спільні розмови, спільні справи, спільний час витягують із темряви спогадів, із дна. Саме там починаєш повертатися до життя — крок за кроком.

Каже Вадим і відпускає у водойму свій сьогоднішній найбільший улов. Згряя дрібних блискучих рибок юрко розпливається в різні боки. Жодна не йде на дно.

Від моменту заснування «Клуб рибалок» працює разом з ветеранами, аби спільно розвивати спільноти

НЕ ТІЛЬКИ РИБОЛОВЛЯ

Громадська організація «Клуб рибалок України», що проводить змагання для ветеранів, утворилася кілька років тому в Донецькій області. Був 2018 рік: Краматорськ, хоч і відчував вплив війни, залишався активним промисловим містом, оточеним водоймами. Когорта рибалок, які хотіли розвивати біорізноманіття та популяризувати принцип «спіймав — відпусти», об'єдналася, щоб провести змагання. І тут усе почалося.

— Рибалки приходили не самі. Вони приходили родинами: свати, куми, дружини, діти. І всіх треба було розважати, — сміючись від приємних спогадів, розповідає одна із засновниць клубу Юлія Борисова.

Юля — громадська діячка з Дружківки на Донеччині. Весела й активна, усе її життя пов'язане з волонтерством і риболовлею. Тож тоді в Краматорську, щоб зайняти вболівальників, Юля почала шукати громадські організації, які під час змагань могли б проводити ігри, майстер-класи, уроки йоги чи малювання. А ще — приватний бізнес, який продавав би їжу та напої. Так змагання перетворилися на фестивалі.

За рік до клубу звернулося місцеве товариство людей з інвалідністю, щоб провести змагання для своїх учасників. А потім — ветерани АТО та ООС, які ініціювали захід «Захисники та діти». Тоді ветерани війни на сході України вчили риболовлі дітей із дитячих будинків та інтернатів. Після цього в клубу виникла ідея відкрити безкоштовну школу спортивної риболовлі для дітей. Так фестивалі переросли у соціальний проект.

— На дитячих фестивалях ми побачили, що здебільшого дітей на активності водять мами. А татусі майже не залучені. Нашого керівника Ярослава Бойка це дуже зачепило, і він вирішив, що нам потрібно створити школу батьківства, яка впроваджувала б гендерну рівність. Так ми започаткували «ТАТО Хаб». На його базі почали проводити заходи, лекції та тренінги для родин. До цього долучилася молодь і місцеві волонтери.

Так соціальний проєкт виріс у велику та розгалужену громадську організацію. За чотири роки існування «Клуб рибалок» перестав бути просто спільнотою за інтересами. На початку 2022 року вони займалися і моніторингом стану водойм регіону, і протидією браконьєрству, і розвитком дітей, і молодіжним волонтерським рухом, і організацією відпочинку для ветеранів. І водночас не забували про своє коріння.

— Вкінці лютого 2022 року якраз став лід на водоймах під Краматорськом. Ми планували фестиваль зимової риболовлі. У нас уже були готові подарунки, запрошені партнери. Ми мали стартувати 24 лютого. Але замість нагородження нас того дня чекали вибухи й евакуація, — згадує Юлія.

ВРЯТУВАТИ ТИХ, ХТО РЯТУЄ

Від початку повномасштабного вторгнення все життя, розвиток і звична діяльність клубу завмерли. Громадська організація перейшла в режим «надзвичайного реагування».

Вже до обіду 24 лютого клуб рибалок організував евакуацію мирного населення зі сходу України автобусами, а за кілька днів — доставку у прифронтову зону їжі, води, одягу, гігієнічних наборів та всього необхідного. Так організація, що починалася як хобі, стала однією з найпотужніших волонтерських структур прифронтового сходу.

— Ми ввозили людей тисячами, а гуманітарку завозили просто тоннами. Ми привозили допомогу навіть пасажирськими вагонами «Укрзалізниці». У перші місяці повномасштабної війни ми роздали близько 15 тис. тонн гуманітарної допомоги понад 600 тисячам мешканців Донеччини. Ми працювали, не піднімаючи голови.

Основний склад команди «Клубу рибалок» перебрався до Хмельницького, щоб координувати роботу з безпечного місця та приймати й розселяти переселенців, хвиля яких накрила захід України. Та Юлія залишалася в Краматорську

до останнього. І зрештою ухвалила важке рішення про виїзд заради дітей.

— Коли відкрилися події в Бучі, для мене це стало шоком, що показав справжнє пекло російської окупації. У мене двоє дітей — рідний син-підліток, 14 років, та під опікою 19-річна племінниця, донька моєї сестри, яка загинула. Я зрозуміла, що мушу вивозити їх із лінії фронту.

У Краматорську через війну клуб втратив частину обладнання та документації. Та члени організації створили кілька осередків у Львові, Ужгороді й Хмельницькому — через усі ці міста йшов шалений потік евакуації. Увесь 2022 рік минув у божевільному ритмі й спробах урятувати якомога більше людей.

— Мені здавалося, що ми вже виго-ряємо. Ми постійно бігли за людьми, рятували їх, але сенси, що від початку були закладені в діяльність клубу, розчинялися в хаосі війни.

Саме тоді члени клубу дізналися, що в межах програми «Стійкість» Фонду Східна Європа можна подати свій проєкт на розвиток організації. З літа 2022 року Фонд надавав гранти для релокації громадських організацій. Програму «Стійкість» запустили, щоб підтримати ГО та медіа під час війни.

Рибалки ризикнули: подалися на програму — й отримали грант. Їхній проєкт був присвячений релокації організації та проведенню заходів, що допомагають переселенцям адаптуватися й підтримувати ментальне здоров'я.

— У нас було стільки радості, коли ми отримали фінансування. Я просто не вірила, що нарешті знайшлася організація, якій цікава не тільки евакуація, а й наш розвиток. Я кайфувала від того, що ми зможемо займатися важливими проєктами, ментальним здоров'ям і рости далі.

Завдяки фінансуванню Фонду «Клуб рибалок» розгорнув у Хмельницькому нові напрями діяльності. Грант у 750 тис. грн допоміг орендувати офіс, запустити роботу з молоддю, провести серію тренінгів, майстер-класів та екскурсій для переселенців.

— Робота з Фондом була неймовірно комфортною. Грант передбачав також

**«Дай людині
рибу — і вона
буде ситою
один день.
Дай людині
вудку — і вона
буде ситою
все життя»**

**Тепер зі мною до водойми
біжить мій син. Це те,
що мене заспокоює, те,
що повертає до життя**

Рибалка стала спільним досвідом для ветеранів та активістів, батьків та їхніх дітей

навчання для нас як для громадської організації. Ми дуже виростили за час співпраці з Фондом, — каже Юля.

І додає: головна цінність програми «Стойкість» у тому, що вона допомогла клубу подивитися на себе збоку, усвідомити свої сильні сторони, згадати головні цінності й рухатися далі. Тож народна мудрість «Дай людині рибу — і вона буде ситою один день. Дай людині вудку — і вона буде ситою все життя» спрацювала й для самих рибалок.

ПОВЕРНЕННЯ ДО ДЖЕРЕЛ

Зараз «Клуб рибалок» налічує понад тисячу членів. Їхні офіси працюють на заході, сході й у центрі країни. А цього року організація природно почала повертатися до витоків — проводити риболовні змагання. Та, як завжди, не просто спортивні, а й із соціальною складовою: для ветеранів, переселенців і всіх, хто потребує тепла, підтримки, відпочинку й спокою.

Колишній розвідник Ігор навчився рибалити ще тоді, коли тільки-но почав ходити. Для нього риболовля — це стан безтурботності, який він відчував у дитинстві поряд із батьком на березі водойми на Кіровоградщині. Війна й поранення відібрали в нього це джерело спокою.

— Тата більше немає серед живих. Багато моїх друзів загинули. Мені було важко повернутися до цивільного життя. Минуло пів року, перш ніж я потроху почав втягуватися, їздити на риболовлю. Тепер зі мною до водойми біжить мій син. Це те, що мене заспокоює, те, що повертає до життя.

Ігор усміхається й вправно закидає вудку. Тепер уся його увага зосереджена на червоній цятці рибальського поплавка, думки про війну відступають.

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh
Sent: November 2024
To: EEF-ALL
Subject: П'ятничний лист, де ми пишаємося крутими результатами

Привіт, друзі!

П'ятничний лист уже у ваших поштах, а це означає, що попереду — приємні зустрічі, прогулянки осіннім містом і відпочинок. Тож ділюся найцікавішим за тиждень!

Завершився наш дворічний проєкт «Фенікс: сильна Україна під час війни», в якому взяли участь 38 організацій громадянського суспільства. Почавши з дослідження стану громадського сектору і потреб ОГС, ми розгортали нашу роботу так, щоб максимально відповісти на ці виклики. Гранти, навчання, курси, акселераційна програма — в межах «Феніксу» було багато всього.

Проте цьому проєкту ми завдячуємо ще й тим, що він передбачав ресурс на інституційний розвиток Фонду. Тож керівники різних напрямів мали змогу спланувати чимало важливих активностей.

Я хочу окремо подякувати Наталі Слинько, Тетяні Мазур, Діані Стандратюк, Валерії Ходіній, Інні Царук — за програму із розвитку навичок проєктного управління у Фонді. Не так багато організацій у секторі можуть похвалитися тим, що працюють за стандартами PMI. Мене тішить, що ми розвиваємо цю культуру в нас та в наших партнерських організаціях.

Я також хочу подякувати операційному відділу — Сергію Соловку, Олені Свиридовській, Сергію Чередніченку, Світлані Кравченко, Павлу Головачову — за те, що ми покращуємо наші політики та процедури, оновлюємо наші IT-системи. У Фонду з'явилась платформа PeopleForce, яка дозволяє автоматизувати, уніфікувати та оптимізувати велику кількість HR-процесів. Як ми жили без цього раніше?!

Мої подяки також летять комунікаційному відділу — Вікторії Гладченко, Ользі Мілянович, Інні Царук — за змістовну, насичену та корисну програму з навчання комунікаційних навичок співробітників, за внутрішні комунікації та корпоративні ініціативи.

А ще — промені добра та захоплення колегам із різних відділів, програм, які спільно працювали над розробленням і тестуванням нашого Грантового порталу (сорок вже запустимо його!), — Сергію Чередніченку, Галині Рибалко, Максиму Стельмаху, Марині Гопко, Софії Бойницькій, Оксані Медведенко, Оксані Поліщук, Саші Дідик та усім-усім долученим!

Пишаюся нами! Бережіть себе.

З повагою —
Віктор

МАЙК ДЕ ВІЛЬЄРС

ERIM — французька неурядова організація (Equal Rights and Independent Media, раніше відома як IREX Europe).

У 2022 році ERIM отримала фінансування від Європейського Союзу на великий проєкт Emergency Support of Ukraine та, своєю чергою, фінансувала консорціум українських та міжнародних організацій, серед яких був Фонд Східна Європа. В Україні ця програма отримала назву «Стійкість» і була спрямована на підтримку громадських організацій та медіа.

директор
організації ERIM
(Франція)

Ви пам'ятаєте, як почалася ваша робота з Фондом?

Це було навіть трохи іронічно. Ми давно працювали в Україні, але припинили близько 2014 року, головним чином тому, що прийшли більші організації.

Потім, коли почалося повномасштабне вторгнення, Європейська комісія звернулась до нас із проханням, чи могли б ми допомогти українським організаціям. Якщо чесно, спершу я сказав: «Мабуть, ми не найкращий варіант для цього, бо ми якийсь час не працювали в Україні, і є організації, які більше пасують до цього». Були й інші кандидати, які продовжували активно працювати в Україні весь час, поки нас тут не було, навіть у 2022 році. Але нам пояснили, що всі перевантажені, а допомога справді потрібна. Тож ми погодилися.

Ми були трохи здивовані, бо думали, що є багато організацій, які могли б допомогти Україні. Але, з огляду на масштаб необхідної термінової підтримки, була потрібна організація, як наша, здатна керувати грантами й надавати підтримку ГО та медіа. Так усе й почалося. Від самого початку ми працювали з Фондом Східна Європа, і зрештою налагодили зв'язки з усіма бенефіціарами. Це був неймовірний досвід — що, на жаль, виник через повномасштабне вторгнення та нагальні потреби на місцях.

Коли ви озираетесь на всі роки роботи в Україні та з Україною, яка частина цього досвіду була для вас найважливішою — не тільки професійно, а й особисто?

Для мене справді стала особливою можливістю на власні очі побачити неймовірну стійкість українського громадянського суспільства. У Франції та інших західних країнах ми часто читаємо в газетах або чуємо від експертів, що українське громадянське суспільство є однією з ключових причин, чому Україні вдається так довго протистояти російській агресії. Звичайно, військові зусилля та мужність солдатів мають величезне значення, але громадянське суспільство — це той фундамент, який тримав усе разом.

Я пам'ятаю, як під час однієї з поїздок з Вірою Недзведською та Віктором Ляхом ми завітали до місцевого культурного центру. Там люди різного віку плели маскувальні сітки. Діти, дорослі, бабусі й дідусі — всі працювали разом. Мене вразив такий рівень відданості та співпраці.

Ви відвідали багато міст і селищ по всій Україні — від Одеси до Ягідного в Чернігівській області. Багато з цих місць пережили надзвичайно складні випробування під час війни. Чи є історії або зустрічі з цих поїздок, які особливо запам'яталися?

Їх настільки багато, що важко обрати. Але три випадки я би виокремив.

Перший — це подружжя зі Львова, яке займалося пошуком і доставкою медикаментів до лікарень, що працюють біля лінії фронту. Ми зустріли лише чоловіка, бо його дружина саме була у відрядженні. Їм було близько 40–45 років, вони фінансово забезпечені, вона — з медичною освітою, він — фахівець з дистрибуції. Їхній син навчався у США, вони могли легко покинути Україну. Але вони залишилися, і ця мужність справила на мене глибоке враження.

Другий випадок — чоловік із Донецька, мій одноліток (саме тому, мабуть, я так добре його запам'ятав). Він втратив усе, але був рішуче налаштований почати все заново. Він створив бізнес-центр у новому місті — з гарним парком та щорічним фестивалем — і працював над відновленням торгових зв'язків. Зустріч із ним та спостереження за його енергією й рішучістю відновлювати життя були надзвичайно натхненними.

Третій — дві жінки, які пережили окупацію. Коли через три місяці їхнє місто звільнили, вони створили жіночий притулок та місцевий громадський центр, щоб надавати психосоціальну підтримку людям, які пережили травму. Їхня стійкість та відданість у допомозі іншим справила мене вразила.

За роки війни ми чули багато історій про громади та людей, які роблять неймовірні речі. Але це часто неможливо було б без допомоги, зокрема фінансової, від наших партнерів та донорів. Одним із таких прикладів стала програма «Стійкість», яка відбулася завдяки ERIM.

З вашої професійної точки зору, яка підтримка є справді ефективною і створює реальний, тривалий ефект?

З погляду організації на кшталт ERIM, найважливіше — тісно співпрацювати з партнерами на місцях, аби розуміти реальні потреби людей.

Найефективніша підтримка, на мою думку, — це базове фінансування, яке дозволяє організаціям використовувати ресурси там, де вони справді потрібні. Наприклад, під час війни, поряд із навчальними програмами чи програмами підвищення спроможності, ми швидко надавали гранти на генератори, коли через російські удари почалися відімкнення електроенергії та проблеми з опаленням.

Було важливо мати змогу негайно надати допомогу. Тож немає однієї програми, яка гарантує вплив. Важливо уважно слухати місцевих партнерів та бенефіціарів, довіряти їхній експертизі та реагувати швидко й гнучко на потреби, що постійно змінюються. Жорстке дотримання заздалегідь запланованої програми, незалежно від того, як змінюється ситуація на місцях, — це помилка. Якщо ви адаптивні, це створює більш тривалий ефект від вашої допомоги.

Отже, підсумовуючи: це адаптація та довіра до людей на місцях?

З точки зору Фонду, було дещо інакше, бо Фонд має більш комплексний підхід: уважно слухати, що потрібно на місцях, водночас підтримувати фокус на навчанні та підвищенні спроможності організацій.

Ми багато говорили про це, щоб визначити, який тип навчання та підвищення спроможності буде найефективнішим — особливо в поствоєнному контексті, — щоб забезпечити достатню кількість кваліфікованих людей для масштабного відновлення. Це охоплювало також контроль за тим, щоб кошти на відновлення використовувалися ефективно й не були витрачені марно.

Тож насправді необхідні обидва підходи: негайна гнучка підтримка для задоволення термінових потреб — і довгострокове планування для створення спроможності на майбутнє.

Співпраця, яку ви описали, здається неможливою без довіри між усіма різними учасниками: ГО, місцевими громадами, міжнародними партнерами та міжнародними організаціями. На вашу думку, що допомагає будувати цю довіру? Вона виникає природно в критичних ситуаціях чи її потрібно зрощувати?

Це складне питання. Думаю, перший крок — зустрітися особисто та інтенсивно й тісно працювати разом.

Через безпекові обмеження я єдиний з моєї команди, хто міг поїхати до України. Але мої колеги наполегливо працювали за лаштунками — займалися контрактами, звітністю, кілька разів переробляли угоди, оскільки ситуація постійно змінювалася. Що вражало, то це ставлення всіх українських організацій — як партнерів, так і бенефіціарів програми: ніхто не скаржився. Українське громадянське суспільство було повністю сфокусоване на роботі, а не на скаргах через виклики. Українська команда була глибоко віддана своїй справі. І така відданість швидко здобула довіру моєї команди.

Особисто для мене довіра будувалася через зустрічі з людьми, як-от Віра, Віктор, Юлія, Марта й інші, і роботу з ними.

Ви згадували 2014 рік. Які зміни ви спостерігали в Україні з того часу?

Це як ніч і день. Хоча насправді трохи складно порівнювати, бо це порівняння до війни й під час неї.

У 2014 році Україна вже зробила багато кроків уперед, порівняно з 2008 роком. Було видно, наскільки країна розквітла — в містах вирувало культурне життя, відкривалися ресторани та бари, молодь була активною і зацікавленою. Економічно країна також рухалася вперед. Професіоналізм і мотивація людей вражали — від журналістів до представників громадського сектору, від медичних фахівців до підприємців. Вони були

розумними, цілеспрямованими й відданими своїм громадам.

Чесно кажучи, якби вторгнення не сталося й Україна могла продовжити свій розвиток, то зараз, можливо, наздоганяла б Польщу, яка свого часу зробила величезний поступ після вступу до ЄС.

Україна йшла дуже перспективним шляхом, і я вірю, що зможе повернутися на цю траєкторію.

Враховуючи європейський контекст і вашу роботу в різних країнах, просуюючи свободу слова та права людини, чим український контекст відрізняється від тих досвідів? І чого Україна може навчитися у світу, з урахуванням того, що наш контекст інакший?

Насправді багато чого можна навчитися в обох напрямках. Але, думаю, найбільший урок для України (за умови, що війна закінчиться українською перемогою та незалежністю, на що ми сподіваємося) полягає в тому, щоб не розслаблятися і не сприймати демократію як належне. Країна все одно стикатиметься з багатьма викликами, які ми бачимо у Франції, Великій Британії, Німеччині і, на жаль, у Сполучених Штатах. Загроза демократії величезна, а наслідки її краху — катастрофічні. Автократія зростає у світі.

Ключовий урок для України — не розслаблятися, коли війна закінчиться. Потрібні постійні зусилля, щоб забезпечити демократію і належне управління й запобігти встановленню олігархічної або іншої форми автократії.

Загрози можуть бути не лише зовнішні. Багато організованих негативних сил діють з інших країн, включно зі США, намагаючись підірвати демократичні системи. Саме тому існують організації на кшталт ERIM — щоб протидіяти цьому.

А чого світ може навчитися в Україні?

На жаль, багато хто цього не вчить-ся. Але уроки, які пропонує Україна, очевидні: сила характеру, мужність, стійкість і рішучість боротися за свої цінності та свободу. Дехто з цього навчається, хтось надихається. Наприклад, у мене є друг із Шотландії, який на пенсії і планує поїхати волонтером до України, щоб допомогти. Люди на кшталт нього зворушені та мотивовані вашим досвідом.

Однак головний урок — потрібна мужність, щоб захищати демократію та свободу, — не почутий достатньо. Можливо, це відгукується у Вірменії та Молдові або надихає молодь у Грузії. Але до інших країн, як-от Киргизстан чи Казахстан, це послання не доходить так сильно.

Тімоті Снайдер в одному з останніх інтерв'ю сказав, що «демократія — це щоденна практика». Зараз Україна бореться за демократію, бо Росія представляє все протилежне нашим цінностям. Це буквально питання виживання. Саме тому у нас немає іншого вибору, крім як боротися.

Але людям у Європі теж варто турбуватися про це. Демократія не є автоматично стабільною, навіть якщо вони вирости, вважаючи, що це так.

Ви мали багато взаємодій з українськими партнерами. Що ви цінуєте найбільше в них і в тому, як вони продовжують свою роботу під час війни?

Думаю, найбільше я ціную саме людей. Часом мені шкода, що я не підтримую більш регулярного контакту й не можу легко поїхати в Україну. Та я можу поїхати як приватна особа, і я сподіваюся на таку можливість, коли зможу.

Я щиро ціную людський зв'язок та обмін досвідом. Я ціную спогади про спільні поїздки з Вірою, Віктором, Юлією і дружбу, що з цього виникла. Сподіваюся, я можу назвати це дружбою.

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh
Sent: November 2022
To: EEF-ALL
Subject: Лист про підсумки нелегкого тижня,
але сповнений вдячності!

Друзі, привіт!

Тиждень в Україні був надзвичайно важким: багато колег досі без світла, інтернету, води і тепла. Тримаймося!

Нагадую, що офіс на Саксаганського, 96, працює стабільно: є світло та інтернет. Сюди ми вирішили закупити мультиварку, тостер і сендвичницю. І, судячи з останніх днів, варто ще мати пральну та сушильну машини. Формуємо свій «Офіс незламності».

Попри обставини, робота триває. Разом із Сергієм Гуньком відвідали Чернігівщину. Маємо плани розширити там нашу присутність у межах Програми EGAP. По дорозі навідали одного з наших грантерів із Ягідного.

Підприємство «Укрпродпром-Еко» займається виробництвом соєвої олії та макухи. Це один із 300 бізнесів, які за участі Фонду отримали фінансову допомогу на відновлення бізнес-діяльності під час війни.

Директор Юрій Муцький та його заступник Дмитро Петров розповіли про жахи окупації. Коли росіяни до них дістались, вони вбили сторожа та розстрожили усі виробничі потужності. Від бізнесу, який експортував продукцію до Польщі і Балтії та забезпечував роботою 20 людей, майже нічого не залишилось.

Але це — історія про наполегливість та стійкість. За три місяці Юрій із командою відновили покрівлю, зібрали у новому приміщенні виробничу лінію й повернулися до роботи. Наш грант допоміг покрити частину витрат на закупівлю сировини. Зараз тут працюють семеро мешканців Ягідного, а експорт до Польщі та Естонії вже поновлено.

Наша програма з мікрогрантів для бізнесу — дуже особлива і непроста операційно. Як і у багатьох інших наших програмах, грантовий компонент, фінансово-адміністративний та програмний супровід грантерів — це надзвичайно відповідальна і важлива робота. Тому хочу завершити цей лист подякою команді та зокрема нашим фінансовим і грантовим спеціалістам.

Тетяна Мазур, Ольга Рачинська, Оксана Медведенко, Яніна Роїк, Тетяна Кучерук, Валентина Дергачова, Вікторія Грищенко, Марина Куделя — безмежна вам подяка за цю надзвичайну роботу. Ми вперше одночасно управляємо понад 300 грантами й працюємо з новою категорією бенефіціарів, для більшості з яких це перший досвід грантової підтримки.

Керівники «Укрпродпром-Еко» сказали, що завдяки нам їхній колектив повірив у програми за участі держави та міжнародних донорів і тепер активно стежить за новими можливостями.

Ми не просто видаємо кошти — ми повертаємо людям віру. Це безцінно.

Дякую за вашу роботу, і бережіть себе!

З повагою —
Віктор

ХЛІБ ДЛЯ ЧЕРНІГОВА

Текст: Віра Курико

Фото: Валентина Поліщук

Перші тижні великої війни письменниця Віра Курико зустріла у рідному Чернігові. Тоді важко було міркувати про те, що буде далі. Натомість можна було зосередитись на простих речах — таких, як хліб, що набув нової цінності.

У 2025 році Віра поїхала до Чернігівського хлібокомбінату №2, де познайомилася з людьми, які дбали про борошно й печі навіть під обстрілами.

Чернігівський хлібокомбінат №2 —
основний виробник хліба для
всього регіону

Тут усе ще печуть хліб? Значить точно все буде в порядку

1.

Можливо, сьомий чи восьмий день великої війни й третій день нічних, а тепер і денних бомбардувань. Чернігівська перекладачка Вікторія не думає, звідки цей хліб — тобто його дбайливо розрізана половинка. Вона розламає білу буханку навпіл: шматок — старшому, десятирічному, сину, другий — восьмирічному. Те, що лишилося, ділить між нами.

Володя, шкільний учитель музики й близький друг її родини, який привіз ці пів буханки, простягає руку в відмові — для його родини є ще друга половинка. Минулого разу він привіз копченого лосося, жменю шоколадних цукерок і пакування безмежно дорогих італійських макаронів. Це означало, що полиці магазинів повністю вибрані, лишилися тільки делікатеси, які тепер можна купити за будь-які гроші. Зрештою, ще трохи — і вже не буде куди витратити. А тепер він привіз ще теплий хліб.

Настільки теплий, що ми замислились: звідки він? Володя пояснив: прями́сінько із заводу. В Чернігові вже починалися перебої з водою, світло з'являлося лише на кілька годин, утім газ усе ще незмінно був.

— Із заводу? Тут усе ще печуть хліб? Значить точно все буде в порядку, — сказала Віка й надкусила свій крайок.

Теплий хліб у дні постійних тривог і гулу літаків здавався анахронізмом. Російська армія за крок від того, щоб оточити Чернігів, а ми ламаємо посеред цього всього хліб прями́сінько з печі, що досі працює.

Я хотіла сказати, що не дуже люблю білий хліб, більше чорний, але посеред війни це було б недоречно, тож з ввічливості вкусила його, хоч нічого не лізло до горла, окрім солодкого чаю. Та водночас зрозуміла, що це — найсмачніший хліб у моєму житті. Обдивляючись білу скоринку, я спитала себе, чому бабуся завжди пекла лише білий хліб.

Десь через десять днів росіяни обстріляли з «Града» чергу за хлібом прями́сінько біля мого дому. Двадцять людей, які чекали на хліб, загинули. У черзі стояло 30 сотню людей.

2.

— У мене в голові процес випікання хліба виглядає так, — сміюся від зніяковіння. — Маленька мисочка, бабуся накриває тісто рушником, воно постоїть, потім вона ставить його в піч і дістає готовий буханець. Але сьогодні, очевидно, все зовсім не так. Можете пояснити, як це відбувається насправді?

— Частково ви маєте рацію, — сміється Ольга Заїка, директорка Чернігівського хлібокомбінату №2. Вона говорить про хліб, як про людину, ні, про дитину, — з гордістю. Першу свою зміну вона пам'ятає досі: на хлібозаводі на Полтавщині, у рукавицях, ловила гарячі буханки й складала їх у ящики.

Ми щойно розламали булку з ролдзинками, яка обпікає пальці.

— Сьогодні є домашні мініпечі: засипав інгредієнти — й чекаєш готовий хліб, — каже Ольга. — Але тут усе складніше. Ми досі працюємо за технологіями, яким сотні років. Просто масштаб інший.

Тож говоримо про хліб як про щось живе. Усе починається з сировини: борошно, сіль, цукор, яйця, дріжджі, олія тощо. У заквасочному відділенні — перша сцена народження: борошно зустрічається з водою й закваскою. Потім заміс — тісто закручують великі металеві машини, мов велетенські долоні. Далі — технологічна поезія: подільник відміряє шматки, округлювач робить кульки, передрозстійна шафа дає хлібові кілька хвилин тиші. Закатка розкатує тісто в тонкі млинці й скручує їх у рулети — так народжується батон.

Батони ростуть у розстійній шафі, набирають ваги і зміцнілої форми. Коли вони готові, переїжджають до велетенської, ніби тунель, печі. Уздовж неї можна йти хвилинами, зазираючи у маленькі віконця. Спершу хлібини світлі, як молоко. Згодом жовтіють, мов курчата. Наприкінці виходять рум'яні й хрусткі — саме ті, до яких ми звикли.

**Директорка Чернігівського хлібокомбінату №2
Ольга Заїка присвятила своє життя
хлібу – і людям, які його роблять**

Тож говоримо про хліб як про щось живе

Після 2022 року хлібокомбінат завжди тримає вдосталь запасів борошна та інших складників, аби ніколи не зупиняти роботу

3.

Тепер у них завжди є запас на місяць облоги.

Тоді ж війна застала їх зненацька, як і багатьох інших. Великих запасів борошна та сировини вони не тримали, бо такий їхній звичний ритм: щодня машини привозять, а печі споживають. Той лютий оголив розуміння: якщо постачання зупиниться, два тижні вони могли б випікати хліб у звичних середньодобових обсягах, але що далі? Деякі компоненти приїздили з тепер стрімко окупованих куточків Чернігівщини.

Ольга розуміла, що люди потребуватимуть хліба. Хліб, сіль, вода — і можна жити. Тож печі мали працювати, а наприкінці шляху хліба хтось у рукавицях мав ловити гарячі буханці. Першими того ж дня приїхали військові, попросили про запас на кілька днів. Видали. За тим майже одразу власним ходом приїхала головна лікарка чернігівського пологового. У неї в укрятті — багато сімей, повно жінок і дітей.

«Олено Михайлівно, — сказала лікарка, — можна нам сьогодні свіжого хліба... Я сама приїхала, ми не чекаємо, що хтось нам привезе».

Коли авто лікарки стрімко рушило порожньою дорогою, Ольга зрозуміла, що ця лікарка точно не остання — скоро таких прибудуть десятки. Якщо тільки десятки.

4.

Спершу завод працював на всі три лінії. Було світло, була вода, вибухи віддалені, шок перших днів ще сильний і всі працюють настільки самовіддано, як ніколи. Але дні минали, російські літаки почали прилітати все частіше, скидаючи з підвісок велетенські бомби. На місто падали десятки інших снарядів, назв яких тоді ще ніхто не знав.

Уперше росіяни влучили в адміністративну будівлю хлібозаводу. Після

На хлібокомбінаті випікають
близько 20 тонн різноманітного
хліба та булочок на день

цього багато працівників зняли рукавиці й поїхали з міста. Ольга розуміла кожного. Вона повторювала: «Найперше — ваше життя». Але дрібка людей залишилася — хтось не хотів виїжджати, хтось не міг. Близько тридцяти працівників — утричі менше, ніж завжди.

Ольга постійно нагадувала всім про укриття під кондитерським відділом. Але ті, хто лишився, впиралися. «Олено Михайлівно, розумієте, що це — хліб?» — сказала їй якась працівниця. Ольга навіть завмерла. «Розумію», — відповідала вона. У хлібі кожна хвилина важить.

Під час оточення міста хліба на заводі не випікали лише один день. Саме напередодні Володя й привіз нам ту безцінну половинку буханця. Запаси маліли, підвозити їх ставало небезпечніше. Люди сховалися, рампи спорожніли. Хліба вистачало, та ніхто по нього не їхав.

У хлібі кожна хвилина важить

Хліб вимагає злагодженої роботи великої команди: всі рухаються немов у великому ансамблі

Але на завтра все запрацювало знову. Приїхали волонтери, комунальні служби привезли воду, яку через шланг із великої цистерни мали закачувати аж на третій поверх.

Тим часом хліб розвозили по магазинах, хоч можна було й самим прийти до пекарні. На місці стояли продавці, які чекали на хліб, а водночас стояли з іншим товаром — молоком, цукерками, ковбасою. Тут запрацював справжній магазин «з рук у руки». На рампі торгували, мінялися, домовлялися.

У березні Чернігів став містом велосипедистів — бензину було обмаль. А на вулицях з'явилися навіть коні. Одна з громад під Черніговом, яка опинилася на лінії фронту, приїздила по хліб підводою. Так само, ймовірно, як у 1896 році, коли в місті відкрилася механічна пекарня, від якої й бере початок історія хлібозаводу.

Коли росіян вибили із Чернігівщини, одна за одною почали вмикатись пекарські печі. А нормальність повернулася тоді, коли хтось врешті сказав уголос: «Так, коли починаємо думати про паски?». Зазвичай пекарі готуються до неї із січня.

Завдяки новій печі хлібокомбінат має можливість більше експериментувати і шукати для себе щось нове

5.

Тут усе гуде. Треба кричати, аби тебе почули. Губишся у переходах і на мить сама стаєш теплим хлібом, який тут народжується. Сьогодні все працює як завжди. Через три гарячі тунелі рухається хліб, поволі рум'яніючи. Білий батон найшвидше й найлегше випікати, тож в умовах війни це справді найкращий хліб.

Колись директорка вперше побачила оголошення про гранти від Фонду Східна Європа, то завагалася: раніше вони такого не робили, ще й конкурс лише для кількох областей. Ольга не була певна, чи вони можуть його отримати. Але все ж зібрала економістів у кабінеті на нараду. Вирішили придбати електричну піч, значно енергоефективнішу, ніж їхні звичні газові. І, на відміну від них, не викидає CO₂.

— Ціль була замінити їхню піч на більш енергоефективну, модернізовану, нову, — розповідає грантова менеджерка Фонду Східна Європа Оксана Медведенко. — Коли ми оголошували конкурс на програму Power Up!, то розуміли, що бізнес має інший досвід роботи з грантами, ніж громадські організації. Але Чернігівський хлібокомбінат був дуже проактивним і мотивованим, тож стартував й фінішував першим.

Зрештою, свою піч комбінат отримав.

— Бізнес все одно залишається бізнесом, йому важливо підтримати себе інвестиціями. Але підтримуючи бізнес, ми опосередковано підтримуємо і громаду. Особливо якщо це комунальне підприємство. До того ж якщо вони розвивають свою справу, це дає роботу людям з цієї громади, — каже програмна фахівчиня Юлія Смаглюкова.

**— Бо найсмачніший хліб
свіжий, правда? — не так
запитує, як стверджує Ольга**

Ольга любить робити щось нове. Їй важливо не тільки випікати хліб, а й будувати для нього нові маршрути. Вони розробили систему: випікати й доставляти хліб у паперових пакетах саме тоді, коли люди повертаються з роботи. Нову електричну піч використовують і для цього. Вона дозволяє швидко маневрувати: перенести одну партію на ротаційну піч, а на новій — швидше випекти ту, що піде на вечірню доставку.

— Бо найсмачніший хліб свіжий, правда? — не так запитує, як стверджує Ольга.

Попри війну, у Чернігові щоранку пахне хлібом. Тут вірять: так триватиме й надалі

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh

Sent: September 2023

To: EEF-ALL

Subject: Натхненна п'ятниця: про вражаючі результати, майбутнє та цифровізацію України

Вітаю, друзі!

Черговий тиждень добіг кінця, тож я спішу до вас, щоб розповісти новини та побажати вам приємних вихідних.

Почну з надзвичайно важливої новини — цього тижня Мінцифри та Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва (SDC) підписали історичний документ. Швейцарія виділяє 58,7 млн франків на системну підтримку цифровізації України.

Це — черговий вотум довіри до України, Мінцифри і до нас — Фонду Східна Європа, який від 2015 року виконує Програму EGAP. Це дає можливість продовжувати якісні зміни у багатьох сферах, як-от реформу в галузі охорони здоров'я, соціальній політиці, освіті, гуманітарному розмінуванні, житлово-комунальних послугах, державній статистиці тощо.

А ще — це поглиблення цифровізації регіонів; сприяння тому, щоб усі громадяни отримували доступ до зручних онлайн-послуг та інструментів електронної участі, незалежно від розміру своєї громади, статі, віку та фізичних можливостей.

Це — ще один крок до того, щоб Україну називали не тільки «цифровим тигром Європи», а й світовим. Гордий від того, що в умовах війни Україна знаходить сили на амбіційні й інноваційні проєкти та рішення.

Позаду — майже 10 років спільної роботи та успішних кейсів. Дія, якою користуються 20 млн українців; Мрія, яка робить революцію в підходах до освіти; перший у світі шлюб онлайн; найшвидша у світі реєстрація ФОП; більш як 60 електронних сервісів; енергонезалежні ЦНАПи; STEM-лабораторії. Перелічити все — просто забракне місця.

Вкотре дякую за лідерство та візію віцепрем'єрові Михайлу Федорову. Уряду Швейцарії — за віру в Україну та довіру до нас як партнерів. І я вкотре пишаюсь командою Програми EGAP, без яких ці результати були б неможливими.

Не полінуюсь, щоб зазначити вас тут усіх поіменно: Олена Саєнко, Юлія Заплавна, Сергій Гунько, Саша Радченко, Софія Сакалош, Оксана Киричук, Наталя Піскоха, Євген Захарченко (Женю, ми дякуємо тобі за службу та чекаємо додому!), Дар'я Радзіковська, Євген Ковтун, Маша Соколова, Катерина Борисенко, Яна Смагула, Вікторія Дідашко, Юлія Шиманська, Ірина Стасюк, Максим Стельмах, Юлія Масляна, Інна Скляр, Тетяна Смакограй, Олена Лічманенко, Софія Бойніцька, Вікторія Пайцун, Юлія Захарчук, Дар'я Скоблікова, а також ще кілька прізвищ тих, хто працював з нами раніше, — Павло Радченко, Сергій Карелін, Катерина Черногоренко, Ірина Калиновська, Катерина Чубук, Ганна Перепілка, Діана Никифорок, Анжеліка Зборошенко — всім-всім-всім, безмежно дякую.

Захоплююся вашою роботою, колеги та колежанки!

З повагою —
Віктор

ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ЯКА ЗМІНЮЄ НАС

Як завдяки Програмі EGAP Україна не просто створює цифрові інструменти та сервіси, а й змінюється на краще.

Як цифровізація змінює реформи

ІЛОНА ПОСТЕМСЬКА

Старша координаторка
програм Посольства
Швейцарії в Україні

Я приєдналася до програми співробітництва Посольства Швейцарії у 2011 році. Наші проекти вже активно працювали з містами та сільськими громадами, намагалися підтримувати децентралізацію. Але в той час всі реформи загальмували — повернулася тотальна централізація, влада була відірвана від суспільства. Водночас в Україні вже була потужна ІТ-спільнота, а деякі міста намагалися впроваджувати інновації, щоб покращити надання послуг громадянам. Я почала придивлятися до цієї теми.

Фото: В'ячеслав Ратинський

Ініціативи з цифровізації вже були у деяких міжнародних проєктах. Мій задум полягав у тому, щоб розробити комплексну програму, яка б позиціонувала цифровізацію не як ціль в собі, а як інструмент, що збільшить можливості впливу громадян на владу, а саму владу зробить прозорішою та більш підзвітною. Власне, у назві програми і закодований її сенс: Електронне врядування задля підзвітності влади й участі громади (E-Governance for Accountability and Participation Program).

Ми задизайнували цю програму, певний час зайняли адміністративні процедури, тож міжнародний тендер довелося оголошувати у 2014 році. Так наша програма потрапила в історичний пік для України. Очевидним переможцем цього тендеру став Фонд Східна Європа. На той час це була дивина, адже в Україні ще майже не було організацій, які б могли на рівних змагатися з міжнародними компаніями, що займаються консалтингом у сфері міжнародного співробітництва. З цього моменту почалася наша співпраця.

**У 2015 році, коли EGAP
запустилася, ми включилися
в усі реформи. Це була
хороша програма в хорошому
історичному моменті — запит
на підзвітність влади виявився
надзвичайно вчасним. Якби
вона запустилася раніше,
скоріше за все, нічого б
не відбулось**

У 2015 році, коли EGAP запустилася, ми включилися в усі реформи. Це була хороша програма в хорошому історичному моменті — запит на підзвітність влади виявився надзвичайно вчасним. Якби вона запустилася раніше, скоріше за все, нічого б не відбулось.

Коли швейцарські колеги приїждять до України, кажуть: «Вау, який у вас потужний розвиток цифровізації! Ми про таке тільки мріємо».

Цифровізація — це інструмент, завдяки якому країна реформується більш ґрунтовно. Тому для уряду Швейцарії важливий цей проєкт, адже Швейцарія підтримує Україну в процесі реформування, розбудови демократичного урядування і сталого розвитку.

Часто ми з командою EGAP кажемо: ми не розробляємо платформи чи інструменти, ми допомагаємо робити реформи під ключ. Якщо програма береться за якийсь напрям, це завжди буде комплексне рішення, комплексна допомога для наших партнерів: міністерств, органів місцевої та регіональної влади. Цифровий продукт — лише вершечок айсберга, адже команда разом з партнерами з уряду переглядає абсолютно всі бізнес-процеси, допомагає готувати нормативку, розбиратися, як все оптимізувати, покращити, розробляє фінальне рішення, навчаче, як користуватися, робить комунікаційну кампанію, аби про нову послугу дізналися громадяни.

Великий напрям нашої роботи — це цифрова освіта, адже без достатнього рівня цифрових навичок люди просто не будуть користуватися новими послугами.

Попри зміни технологій, які сталися за ці роки, відколи програма стартувала, наша ціль лишилася без змін — підзвітна влада, активна участь громадян в ухваленні рішень. У межах цієї рамки ми вибудовуємо співпрацю за різними напрямками.

Одна з визначальних особливостей Швейцарії як донора — це гнучкість та адаптивність. Коли почалася повномасштабна війна, ми оперативно змогли переключитися на більш термінову підтримку: налагоджувати інтернет, облаштовувати в ЦНАПах Пункти незламності, встановлювати сонячні панелі та зарядні станції, впроваджувати локальні системи оповіщення. Але це все — також частина впровадження інновацій. Це теж покращує підзвітність влади, яка в прозорий спосіб забезпечує якісні послуги громадянам. Такі проєкти допомагають згуртовувати громаду та формують її стійкість.

Ми працюємо з урядом, допомагаємо впроваджувати загальнонаціональні реформи в різних секторах. Ми також працюємо в різних регіонах, з різними громадами, тож у програми є дуже чітке розуміння, чим дихає країна. Велику роль в такій злагодженій роботі великої команди відіграє лідерство Фонду Східна Європа. Також величезна цінність в тому, що в нас є регіональні координатори — це люди, які живуть своїми регіонами, вони мають унікальну експертизу, активно обмінюються досвідом, кожен привносить в програму щось своє.

Дуже важливо, коли програма розробляється в Україні, з відчуттям контексту, коли виконується командою, яка живе в Україні, дихає «одним повітрям» із найменшими громадами й відчуває вайб суспільства, — це дає абсолютно інший результат.

Дуже важливо, коли програма розробляється в Україні, з відчуттям контексту, коли виконується командою, яка живе в Україні, дихає «одним повітрям»

Зараз триває остання фаза програми. Ми впевнені, що допоможемо реалізувати багато системних реформ, за які взялися. Це великі проекти, наприклад, реформа Держстату, покращення управлінських систем в галузях охорони здоров'я та соціальної політики.

Але після завершення Програми EGAP цифровізація України не зупиниться. Ми допомогли закласти важливий фундамент, і Міністерство цифрової трансформації виступає наймовірним драйвером цих змін. Програма після себе лишить дуже хорошу базу, з якою буде набагато простіше вже вдосконалювати певні елементи систем або підходів.

Наша задача на цьому етапі — передати всі напрацювання стейкхолдерам на місцях. Наприклад, ми починаємо активну роботу з агенціями регіонального розвитку, щоб передати їм всі наші надбання та продукти для громад, аби після нас вони продовжували роботу з громадами й надавали їм якісну підтримку у цифровому розвитку.

У першій фазі нашої програми були закладені 4,5 мільйона франків. Зараз ми перебуваємо у третій фазі, і наш бюджет — 58,6 мільйона франків.

Коли ми починали, ми не уявляли, що нам вдасться досягнути такого масштабу. Ця програма свідчить, що Україна спроможна якісно працювати над такими системними реформами й ефективно оперувати такими обсягами допомоги від партнерів.

Звісно, величезна зміна сталась з моменту заснування Міністерства цифрової трансформації. До цього ми плідно працювали з Державним агентством з електронного урядування. Але в міністерства, тим паче, якщо його очолює перший віцепрем'єр, є значно більше можливостей впливати на політики. Тому створення міністерства і його візіонерська команда допомогли динамічно розвивати цей напрям. Для України це — одне з найбільших надбань для реформування і розвитку країни, особливо в такі важкі часи війни.

У жодній іншій країні, де працюють швейцарські програми співробітництва, немає програм, подібних до EGAP. Щоб втілити щось подібне, потрібно потрапити у вайб суспільства, відчувати його запит. А в інших суспільствах цей запит не настільки сформований.

Наприклад, Швейцарію вважають еталоном прямої демократії. Це країна, де в деяких громадах досі голосують підняттям руки на площі. І кожен громадянин знає, що він впливає на державу, коли висловлює свою думку на референдумах. Так само досить якісно надають «аналогові» публічні послуги, тож немає нагальної потреби щось кардинально реформувати за допомогою цифровізації.

Натомість в Україні суспільно-політичні процеси тісно пов'язані з цифровим простором і соцмережами. Українці використовують будь-які платформи, аби висловитися, саме тому цифрова демократія і знайшла відгук в громадян. А цифровізація публічних послуг допомогла вивести взаємодію між державою і громадянами на абсолютно новий якісний рівень. Саме цей досвід українців унеможливорює повернення у минуле, він лише стимулюватиме владу шукати інноваційні рішення і постійно вдосконалювати послуги для громадян.

Після завершення Програми EGAP цифровізація України не зупиниться. Ми допомогли закласти важливий фундамент

Як цифровізація змінює державу

Фото: Данило Павлов

МИХАЙЛО ФЕДОРОВ

Перший віцепрем'єр-міністр, міністр цифрової трансформації України (2019-2026)

Ми від самого початку поставили для себе місію: побудувати найзручнішу цифрову державу у світі, як для громадян, так і для бізнесу. Тож почали аналізувати, з якими проблемами ми стикаються громадяни. Адже головна функція будь-якого уряду — ці проблеми вирішувати. І коли проблеми вирішуються, зростає довіра до держави. А довіра, своєю чергою, позитивно впливає на рішення, які ухвалює держава.

Ми вважаємо, що держава має бути непомітною та надавати свої послуги автоматично. Водночас держава має сприяти виконанню громадянами їхніх обов'язків. Довіра між державою і громадянами має бути взаємною, а цифрові інструменти, такі як Дія, — бути інструментом для цього.

До повномасштабного вторгнення ми встигли зробити «домашню роботу», підготувавши інфраструктуру. Запустили Дію — мобільний застосунок і портал. Запустили Дія.Engine, щоб швидко цифровізувати реєстри. Запустили «Трембіту», яка дозволяє будувати обмін даними між всіма базовими реєстрами й Дією.

Завдяки цій підготовці так вийшло, що після вторгнення ми запускаємо більше нових послуг, ніж робили до. Але, звичайно, кризи теж впливають на швидкість трансформації. На той шлях, який ми пройшли за три роки, іншим країнам може знадобитися двадцять.

Довіра між державою і громадянами має бути взаємною, а цифрові інструменти, такі як Дія, — бути інструментом для цього

Україні вдається цифровізація, бо ми рухаємося за принципами розвитку стартапів. Це дозволяє працювати швидко й гнучко, будувати ефективні відносини з партнерами — як у проєктах Дія чи Мрія.

Зараз ми активно розвиваємося завдяки підтримці Швейцарії та Програмі EGAP, яку реалізуємо спільно з Фондом Східна Європа. Швейцарія нині — один з найбільших донорів: разом ми вже запустили й продовжуємо запускати багато цифрових сервісів.

Ми не просто залучаємо фінансування від донорів і партнерів — ми вибудовуємо win-win співпрацю. Створюємо спільні активи, демонструємо, як швидко можемо трансформуватися, вирішувати проблеми й бути прикладом для урядів, які нас підтримують. Мовляв: дивіться, ви теж можете це робити.

В Україні досить високий рівень цифровізації та адаптивності людей до цифрових послуг. Ми прагнемо, щоб усі послуги були доступні онлайн. Але насправді ми готуємо цифрову інфраструктуру до послуг, яких ще не існує. Адже найбільш нині успішних цифрових послуг взагалі не існувало до того, як ми почали їх створювати.

Наші партнери готові працювати із майбутнім, якого ще не існує. Україна для них — своєрідний тестовий майданчик, на якому можна побачити, як відбувається цифрова трансформація. Саме тому, коли ми звертаємося щодо термінових нових послуг, отримуємо підтримку.

Наші партнери готові працювати із майбутнім, якого ще не існує

Ми хочемо не просто давати людям сервіси, а розвивати суспільну культуру. Думаємо про те, щоб створити можливість для людей бачити, скільки податків вони сплачують. Потім — запустити сервіси прямої електронної демократії.

Наприклад, зараз із Фондом Східна Європа працюємо над тим, щоб запустити проєкт eДумка. Це буде соціальна мережа прямої електронної демократії, де можна буде обговорити, наприклад, відсутність дороги біля вашого будинку та інші проблеми, які має вирішувати місцева влада.

У процесу цифрової трансформації немає кінця. Адже суть трансформації — постійно змінюватися

Це — більше, ніж просто петиції. Хочемо вивести цей проєкт на інший рівень, аби люди не просто голосували за певну проблему, а завдяки системі гейміфікації та рейтингу міст, які розв'язують свої проблеми найефективніше, залучити на цю платформу так багато людей, щоби влада не змогла не зреагувати.

Складно зараз спрогнозувати, якими будуть очікування від держави у молодшого покоління. Адже якщо подивитися на те, як вони сьогодні спілкуються між собою онлайн, нам вже буває важко їх зрозуміти. Це говорить про те, що нам потрібно буде швидко реагувати на їхні запити.

Найкраще, що ми можемо робити зараз, це збирати якісні дані, які можна правильно використати для управлінських рішень.

Нинішні діти, які зростають в цифровій державі, згодом зможуть знайти спільну мову в спілкуванні між користувачами, громадянами й самою державою. Тому сьогодні ми намагаємося зрозуміти це покоління і готувати його до майбутнього. Тому зокрема й запускаємо Мрію, щоб в режимі реального часу бачити, що відбувається з нашими дітьми.

У процесу цифрової трансформації немає кінця. Адже суть трансформації — постійно змінюватися. Ми зараз із вами перебуваємо на такому етапі розвитку людства, де технології активно впливають на наше сьогодення, тож ми готуємо дітей до майбутнього, якого ще не існує.

Розвиток демократії буде залежати від того, як уряди проходили шлях цієї трансформації, як реагуватимуть на потреби самих громадян. А найкраща реакція — це коли ти спрогнозував проблему і запобіг їй.

Як цифровізація змінює громаду

Фото: Костянтин Чернічкін

ОЛЕНА ШВИДКА

Голова Іванівської
сільської громади

Основний принцип нашої громади, що у квітні 2022 року почала відновлюватись після окупації: відбудувати краще, ніж було. Ми хотіли, щоб всі нові зміни були націлені на створення безпечного і комфортного життя у громаді, де всі мешканці мають можливості для самореалізації.

Під час окупації у нас були зруйновані або сильно пошкоджені ЦНАП, сільська рада, старостати — і багато документів згоріло. Перше, про що я подумала після деокупації: ось би вони були оцифрованими. Адже якби громада на той час була достатньо цифровізована, якби у нас було достатньо електронних платформ, то ми б могли розпочати процес відновлення та надання соціальних послуг і за межами громади.

Мої працівники ніколи не бояться пробувати щось нове. Ще давним-давно, коли у 2011 році я прийшла в сільську раду головою, я передусім провела туди інтернет. Бо я завжди за те, щоб просувати щось нове.

Ми вирішили почати з реєстру пошкодженого та зруйнованого майна, аби запустити «Відновлення». Потім запустили бюджет участі, чат-бот Свої, почали брати активну участь в програмі DREAM (вона — необхідна складова відбудови). Відтак втілили електронний документообіг та системи електронних черг, працюємо з системою моніторингу гуманітарної допомоги щодо відновлення житлової інфраструктури SIDAR.

Мої працівники ніколи не бояться пробувати щось нове. Ще давним-давно, коли у 2011 році я прийшла в сільську раду головою, я передусім провела туди інтернет. Бо я завжди за те, щоб просувати щось нове

Мені здається, що цифровізація — це полегшення життя людини. Причому не тільки молоді, а й людей поважного віку

Важливо було відновити ЦНАП, що не функціонував після окупації. За підтримки швейцарсько-української Програми EGAP, що виконується Фондом Східна Європа, вже у першій половині 2023 року ми змогли відновити 100 % адміністративних послуг Дія.Центру Іванівської територіальної громади.

Завдяки програмі ми навіть змогли встановити у ЦНАПі сонячну електростанцію, аби зробити центр енергонезалежним. Для людей це означало головне — тепер послуги ЦНАПу доступні завжди, незалежно від ситуації в енергосистемі.

Усі ці ініціативи спрямовані на те, щоб максимально полегшити життя мешканців громади, зробити державні послуги доступнішими та прозорішими. Мені здається, що цифровізація — це полегшення життя людини. Причому не тільки молоді, а й людей поважного віку. Звісно, не всі люди користуватимуться всіма сервісами. Але хоча б якоюсь послугою точно користуються всі.

Один з прикладів — мобільна валіза, яку отримав наш ЦНАП. Це не просто технічне обладнання — це можливість бути поруч із тими, кому зараз найважче. Наші спеціалісти регулярно виїжджають у найвіддаленіші куточки громади. І кожен такий виїзд — це не просто послуга, це ще одна людська історія. Найчастіше за такою послугою звертаються літні люди, чії будинки постраждали від воєнних дій. Вони фізично не можуть дістатися ЦНАПу, тож команда виїжджає до них, допомагає оформити документи за програмою «Відновлення».

Мобільна валіза — це про гідність людей. Про те, що кожен мешканець громади, незалежно від того, де він живе чи в якому стані, має право на підтримку й увагу. І ми будемо продовжувати цю роботу, бо наблизити послуги до людей — це наша місія і наш обов'язок перед громадою.

Поки ми продовжуємо вчитися, наші діти вже зростають у цифровій державі.

Новий рівень комунікацій між громадою та ЦНАПом допоміг створити розумний кол-центр. Він автоматизує обробку дзвінків, дозволяє швидко розподіляти звернення. Завдяки цьому наші спеціалісти оперативно реагують на питання, надають консультації, нагадують про виконані адмінпослуги й готові документи. Натомість люди можуть отримати автоматичну відповідь щодо графіка роботи Центру, пакету необхідних документів для отримання тієї чи іншої послуги.

Це створює прозорість, чіткість і передбачуваність у комунікації. Люди відчують, що їх чують, їхній запит не губиться, а відповідь — не затягується. І саме це створює довіру. Коли мешканець телефонує в ЦНАП і знає, що отримає фахову відповідь, що з ним поговорять ввічливо, що його питання не загублять, — формується зовсім інший рівень відносин між владою і громадянами.

З того, чого у нас ще немає, але ми дуже хочемо, — встановити відеокамери у закладах соціальної сфери та громадських місцях, аби ці відео передавалися на єдиний великий сервер у поліцейського офіцера громади. Це масштабний проект про безпеку насамперед, але який неможливий без цифровізації.

А ще мені хотілося б цифровізувати всі документи громади, щоб мати цифровий архів.

У нашій громаді люди вже не читають, як раніше, але закривати бібліотеки ми не хотіли. І завдяки Програмі EGAP директорка нашої центральної бібліотеки стала цифровою амбасадоркою. За місяць вона має декілька виїздів до віддалених сіл, де вчить людей поважного віку цифрової грамотності. Коли ми приїжджаємо в будь-яке село, люди радіють, бо це ж Оксана Василівна. Всі сидять, хто з телефоном, хто з планшетом — і всі вони знають, як заплатити за комунальні послуги, користуватися електронними рецептами, знайти щось в інтернеті тощо.

Ми бачимо, що цифровізація робить технології близькими, зрозумілими та корисними.

Поки ми продовжуємо вчитися, наші діти вже зростають у цифровій державі. Учні нашого Анисівського ліцею отримали клас робототехніки завдяки Програмі EGAP — і це діти, які долучаються до створення, а не отримують все готове. Для багатьох це перша реальна можливість торкнутися сучасних технологій, побачити результат своїх дій «тут і тепер» та відчувати себе творцями, а не просто споживачами техніки.

І це важливо, адже ці діти, можливо, залишаться в громаді, прийдуть в місцеве самоврядування і будуть втілювати свої ідеї у життя.

Ми — «розумна громада», що виросла з бою у силу, бо ми ніколи не зупинимосся на досягнутому

Я бачу нашу громаду за кілька років тільки успішною та розвиненою, із щасливими людьми, де успіх та розвиток полягає в спроможностях та комфортних умовах для кожної людини.

Ми — «розумна громада», що виросла з бою у силу, бо ми ніколи не зупинимосся на досягнутому. Тому ми ніколи не перестанемо змінюватися, а будемо рости, вчитися нового і впроваджувати інструменти, що зроблять життя людей кращим.

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh
Sent: November 2023
To: EEF-ALL
Subject: П'ятничний лист, де ми пишаємося крутими результатами

Усім привіт!

Вечір п'ятниці — традиційно підбиваємо підсумки робочого тижня і йдемо відпочивати. Тиждень був насиченим, зараз розповім про найцікавіше.

Вероніка Чечоткіна презентувала досвід Фонду щодо підвищення обізнаності з мінної безпеки на конференції у Женевському міжнародному центрі з гуманітарного розмінування.

Вероніка розповіла про інфокампанію, розробку цифрових продуктів, співпрацю з ДСНС України. Пишаюся, що ми можемо ділитися досвідом і знаннями про ситуацію в Україні на міжнародній арені!

Загалом наша робота з цивільного захисту заслуговує окремої розповіді та подяк всім долученим. Просто нагадаю кілька фактів.

— Наша інформаційна кампанія з мінної безпеки, яку ми реалізували разом із ДСНС України в межах програми «Дивись під ноги!», охопила понад 8 млн українців та виборола шість міжнародних нагород: «срібло» і «бронзу» від Effie Awards Ukraine, три «золота» Digital Impact Award та «срібло» на Київському міжнародному фестивалі реклами.

— Ми підтримали розробку застосунку «Розмінування України», за допомогою якого можна оперативнo повідомити спеціалістів про виявлення мін чи снарядів, відслідкувати небезпечні зони на інтерактивній мапі, ознайомитися з різними видами ВВП і навіть стати сапером.

— Онлайн-курс «Дивись під ноги! Дивись, куди йдеш!» встановив рекорд України за кількістю слухачів (530 тисяч, тільки уявіть!), а пісня «Дивись, куди йдеш» вже зібрала понад мільйон прослуховувань в Youtube!

А ще ми навчали ідентифікаторів вибухонебезпечних предметів, відкривали класи безпеки для дітей, випускали тематичні настільки ігри, іздили північними містами з «Тижнем мінної безпеки». Робили купу всього.

Дякую Вероніці Чечоткіній, Вікторії Гладченко, Іванні Павлюк, Людмилі Лук'яновій та Крістині Собко за ці здобутки.

З повагою —
Віктор

МІЖ КРОКОМ І ВИБУХОМ

Текст: Юлія Суркова
Фото: Данило Антонюк

Сьогодні Україна є найбільш замінованою країною світу. Станом на весну 2025 року, 23 % наших територій залишаються небезпечними. Розмінувати таку площу самотужки не змогла би жодна держава. Єдине рішення — шукати друзів, партнерів, просити про допомогу.

Програма «Дивись під ноги!», яку Фонд Східна Європа реалізував у перший рік великої війни за підтримки DanChurchAid, — один із кроків, що робить українську землю знову безпечною. Однією з активностей було навчання для поліцейських, лісників, бійців територіальної оборони з різних регіонів України — від чернігівських лісів до степів Херсонщини. Протягом трьох днів інструктори ДСНС вчили їх, як розпізнавати вибухонебезпечні предмети й бачити небезпеку раніше, ніж вона встигне завдати шкоди.

Це — історії людей, які пройшли навчання — від невизначеності до впевненості. Тих, хто навчився не лише самому дивитися під ноги, а й допомагає з цим іншим.

Фельдшер Сергій Фонтаній у 2025 році отримав кваліфікацію сапера. Він один з тих, хто прийшов у розмінування завдяки випускниці програми «Дивись під ноги!» Наталії Кіркіної

За статистикою, один сапер може очистити 15-25 м² на день, залежно від особливостей рельєфу та концентрації вибухівки

Навчання нових фахівців та використання сучасних технологій може допомогти пришвидшити процес розмінування України

ІГОР КОРЖЕНСЬКИЙ

Колишніх саперів не буває, проте не думав, що моя країна колись опиниться у війні й мені на пенсії треба буде оновити професійні навички. Ми з другом Валерієм — сапери. Разом училися, разом служили, а потім спільно заснували охоронну компанію. Коли почалася повномасштабна війна, нам було вже за 55 років, але сидіти спокійно вдома ми не могли. Вирішили допомагати знаннями й руками — розширити напрям роботи й займатися розмінуванням.

Я потрапив на курси ідентифікаторів у Переяславі. Лекції, практика, молоді інструктори з ДСНС, які знали кожен запобіжник і болтик на вибухівці. Дивився на них — і дивувався: це професіонали нового часу. Я наче повернувся в юність, в училище. Але тепер на вулиці була справжня війна, інші боєприпаси й інша відповідальність. Мене тоді найбільше вразило те, що люди різного віку, з різних сфер приходили вчитися, бо хотіли допомогти.

Після навчання повернувся в рідну громаду на Київщині. Перший виїзд був на город, де знайшли стару гранату Ф-1 ще з Другої світової війни. Другий — у ліс, де жінка, яка збирала гриби, натрапила на сучасну мінометну міну. Ті випадки стали для мене точкою неповернення. Наша компанія отримала сертифікацію із семи процесів гуманітарного розмінування — від інформування населення до розмінування акваторій.

Ми почали з нуля, а тепер у нас в команді із десятків людей. Серед них є дівчина, Анастасія, — вона водолазка та саперка-кінологиня. Я питаю її: «Не боїшся?», а вона відповідає: «Ні. Якщо не я, то хто?».

Наша команда — це колишні сапери, з власними історіями. В одного з хлопців — тисячі знешкоджень вибухонебезпечних предметів. Маємо невеликий роботизований комплекс, що допомагає знаходити касетні елементи в полях, працюємо з дронами, які дають карти магнітного поля озера.

Якщо хочете зрозуміти, як працюють водолази, то зайдіть у кімнату, вимкніть

світло й спробуйте там щось знайти. Ось так працює розмінування акваторії. Тут дієвий тільки тактичний метод, тобто ми руками обшукуємо пів гектара озера. Це довга, повільна й уважна праця.

Ми не тільки розмінуємо, а й навчаємо та інформуємо. Понад 500 дітей вже почули від нас: «Не підходь, не чіпай, подзвони 101». Мене вразив випадок, коли я розповідав про розтяжки, а одна дитина підняла руку зі словами: «А ви знаєте, якщо розтяжка, то десь поряд є міна?».

Можливо, коли хтось чує слово «сапер», то уявляє сталевий шолом і сухі формулювання в інструкціях. Проте для мене це — про внутрішнє світло, що не гасне. Бо ти знаєш: якщо не я, то хто? Наша мотивація проста: люди просять — і ми не можемо відмовити. Більшість робіт виконуємо безплатно — перевіряємо поля й пляжі. Громади не завжди спроможні надати на це гроші, але дорослі й діти мають без страху гуляти, плавати, жити в себе вдома.

Я люблю говорити про роботу сапера як про хірурга землі. Може, це звучить пафосно, але наша земля та акваторія потребують хірургів — людей, які не бояться.

НАТАЛІЯ КІРКІНА

Я вже колись залишила дім і втікала від війни — з Луганська, у 2014 році. Але почала нове життя, отримала нову роботу в ірпінській поліції. Здавалося, що все поступово стає на місце. Проте доля любить ходити по колу — і знову повернула мене служити в поліції на Луганщину, в Сіверськодонецьк. Там я зустріла ранок 24 лютого 2022 року — допомагала місцевим евакуюватися. Досі пам'ятаю гуркіт евакуаційних потягів, які везуть у невідомість задумливих дорослих та зляканих дітей.

У березні 2022 року, за вислугою років, я пішла на пенсію. Ми з родиною виїхали в Ірпінь, чоловік пішов до муніципальної варти, я також не сиділа на місці. У звільненому місті окупанти залишили

Наталія Кіркина на власному досвіді знає, як колись безпечний дім перетворюється на небезпечну пастку. Тож допомагає іншим ці пастки шукати й знешкоджувати

снаряди, уламки, розтяжки під ногами. Людям було небезпечно повертатися до власних домівок через загрозу натрапити на небезпеку.

Нас зібралася група волонтерів-активістів: не військові, не сапери — просто ті, хто не міг дивитися, як діти граються біля нерозірваних снарядів. Ми їздили містом, збирали все небезпечно, що могли знайти. Але потім зрозуміли, що нам треба більше знань. Із двома товаришами поїхали на навчання від Фонду Східна Європа. Серед 30 людей в групі було лише двоє жінок. Нас возили в ліс, де інструктори показували пастки війни, сховані серед сосен. Пам'ятаю, як одного разу випадково зачепила нитку між деревами. Серце впало в п'яти, потім — гучний ляск. Це була лише демонстрація реальних наслідків, але страх ми відчували справжній. Той тренінг навчив мене цінувати кожну мить, коли земля під ногами — не пастка. Адже інколи один неправильний крок може коштувати життя.

Після закінчення навчання ми створили Фонд гуманітарного розмінування в Ірпені. Офіційно моя посада — інженер з охорони праці. Крім ідентифікування, я ще згодом навчилася розмінувати.

Мрію, щоб колись усі ці історії стали просто спогадами, а в лісі замість розтяжок були гриби

Вміти розпізнавати вибухонебезпечні предмети необхідно всім, особливо в регіонах, що були під окупацією або куди заходили російські війська

Інколи мене питають, чому я обра-ла саперську справу. Це через батька: він ріс у 1950-х, у часи відлуння Другої світової. Маленьким хлопчиком знайшов підричник від гранати, який вибухнув і травмував йому руку. Усе життя він потім жив із цією травмою. А зараз я бачу, як такі історії повторюються.

Ми з командою працюємо не лише в Ірпені, а й виїжджаємо в міста поблизу. Одного разу жінка в себе на порозі будинку побачила діру й запанікувала, що це може бути. У цій дірі ховався снаряд, що дивом не вибухнув. Якби вона зробила ще один крок, то могла б загинути. Інша родина повернулася додому після деокупації й помітила на запиленому дитячому піаніно сліди від рук. Ми підняли кришку, а там — розтяжка. Страшно уявити, що було б, якби дитина натиснула хоча б на одну клавішу. Я тоді довго не могла заснути.

Найстрашніше те, що ці речі на вигляд дуже буденні. Пам'ятаю, як ми з командою розповідали школярам про небезпечні предмети, показували їх на слайдах. Раптом один хлопчик піднімає руку й вигукує, що в нього є таке вдома на полиці. Ми хутко виїхали перевірити — й виявилось, що в нього серед книжок лежить бойовий підричник.

Дехто думає, що це дітей треба вчити бути уважними, але навіть дорослі на деокупованих територіях не бояться ходити в ліс по грибочки, мовляв, «там пробіг наш песик, значить безпечно». Але, шукаючи гриби, можна знайти розтяжку. Я більше в ліс ні ногою, та й інших прошу не ходити в місця, які пам'ятають війну.

Ми всі вчимося жити серед суцільної небезпеки, проте нас може врятувати уважність. Повномасштабна війна триває майже чотири роки, але ми досі знаходимо снаряди Другої світової. Кожен виїзд — небезпечний, але ми розуміємо, що на нас лежить відповідальність за врятовані життя.

Мрію, щоб колись усі ці історії стали просто спогадами, а в лісі замість розтяжок були гриби.

Під час навчання ДСНС показували, як можуть виглядати пастки, розтяжки та різні вибухові пристрої

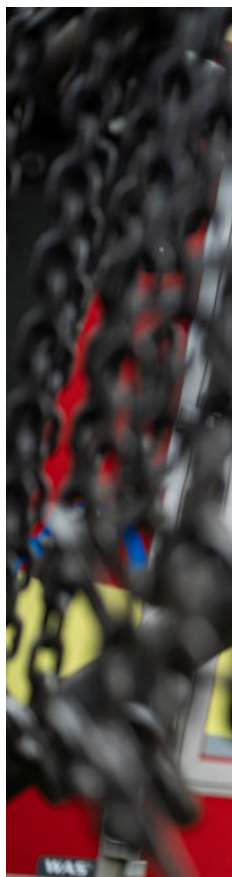
АНДРІЙ ЦИГАНОК

Я — киянин. Закінчив військову кафедру в університеті, тож мав вишкіл і звання офіцера запасу. Проте обрав цивільну професію: працював тренером бойових мистецтв, учив дітей дзюдо — як падати, вставати після удару й не піддаватися страху. Неочікувано, але саме дисципліна стала мені в пригоді на фронті.

Після початку повномасштабної війни я долучився до тероборони. Розумів, що хочу бути корисним державі, а також що знання про боеприпаси можуть врятувати життя. Так і опинився на курсі з ідентифікації вибухонебезпечних предметів. Коли курс розпочався, нам сказали відразу: «Ви — не сапери, ми вас не будемо вчити розмінювати. Ви просто люди, які будуть мати більше знань, ніж решта. Ви зможете розбиратися в тих чи інших боеприпасах». Рятувальники розповідали нам теорію, а потім повели до лісу, щоб наочно показати, які на вигляд пастки, де найчастіше ховаються міни.

Хоча я не сапер, але на різних ділянках фронту дотичний до роботи з вибухонебезпечними предметами. Нині я командир невеличкого окремого підрозділу — окремої роти дальнього ураження. Ми займаємося розвідкою, зокрема з допомогою дронів вражаємо противника в тилу. Те, чого я навчився, неодноразово нас рятувало: ми з побратимами знаходили нерозірвані снаряди й викликали саперів. Я навчився головного: якщо ти не сапер — не чіпай, не наближайся, навіть не думай торкатися невідомих предметів. Ворог використовує хитрі схеми: пастки, мінування логістичних шляхів, скидає дрібні боеприпаси з БпЛА. Найбільш вразливі — ті, хто працює на землі, фермери, люди в декупованих містах і селах. Саме їм треба нагадувати прості правила безпеки: не торкатися, позначити місце, повідомити ДСНС.

Будь-який страх нівелюється знаннями. Коли ти розумієш і знаєш більше, то починаєш ставитися до всього із холодним розумом.

Крім Ігоря, Наталі та Андрія, ще понад 300 людей навчилися розпізнавати вибухонебезпечні предмети. І хоча не кожен із них став сапером, ці знання та навички назавжди залишаться з ними й можуть одного дня врятувати життя. Програма «Дивись під ноги!» загалом охопила понад 8 мільйонів українців завдяки навчальним турам, онлайн-курсу й соціальній рекламі.

За цю роботу Фонд отримав шість міжнародних нагород, серед яких дві Effie — відзнаки в галузі маркетингових комунікацій. Це ще раз підтверджує ефективність і важливість ініціативи: просвіта справді рятує.

Будь-який страх нівелюється знаннями

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh
Sent: April 2025
To: EEF-ALL
Subject: П'ятничний лист: новини, події,
вихідні та багато пасок

Друзі, привіт!

Перед Великоднем очікуєш чогось доброго та світлого. Нехай для нас усе так і буде. Як ніколи, тримаємось своїх і чекаємо гарних новин та приємного часу з рідними. Отже, завершуйте свої справи — і гайда відпочивати. Але перед тим — порція наших хороших п'ятничних новин.

У соцмережах поділились результатами нашої партнерської організації «Лампа». В межах програми «Разом заради підтримки» вони облаштували 27 укриттів у школах і садочках Чернігівщини, щоб діти та освітяни могли продовжувати навчання навіть під час тривоги. А в області вони, на жаль, лунають часто й тривало.

Пишаюся, що разом із партнерами створюємо безпечний та комфортний простір для навчання дітей — навіть тоді, коли обставини далекі від нормальних.

Попри війну, дитинство українських дітей має залишатися сповненим радості, живого навчання й спілкування з друзями. Шкільні бомбосховища роблять можливим очний формат — це підтримує і дітей, і батьків.

Виказую велику вдячність команді «Безпечна школа» за різні роки: Ользі Молоко, Олегові Масняку, Ользі Рачинській, Оксані Медведенко, Світлані Сидорук, Галині Рибалко, Аліні Кожушко, Вікторії Гладченко, Крістині Собко, Вероніці Чечоткіній, Марині Терещук.

На цьому завершую. 21 квітня у Фонді «day off»!

Робочі дзвінки, зустрічі, планування відкладайте, бо маєте від мене завдання — смакувати паски, набиратись позитиву і бути з рідними і близькими.

Бережіть себе!

З повагою —
Віктор

ВІД ПИЛУ ДО СВІТЛА

Який життєвий шлях проходять укриття українських шкіл

Текст: Дар'я Свистуха

Ілюстрація: Марина Кізілова

Старий шкільний підвал різко пахне вогкістю та пилом. Під низькими стелями завмирає повітря. Десь крапає вода, відлунюють власні кроки.

До лютого 2022 року чимало українських підвалів виглядали як сховок непотребу. У ці задушливі приміщення спускали все, чому більше не було місця вгорі: непотрібні книжкові шафи, старі парти зі стільцями, списані підручники. На цей імпровізований склад зазирали лише, щоб занести чергову коробку. Усе змінила війна, яка перетворила шкільні підвали на сховки.

Вчителі, батьки й діти взялися за прибирання підвалів власноруч: виносили мотлох, білили стіни, приносили лавки чи матраци. Усе робили нашвидкуруч — аби можна було перечекаати обстріл.

Так в одному з садочків Чернігова навесні 2022 року свій сховок для старих меблів прибрали й облаштували спальними місця. Коли місто було у напівоточенні, тут переховувалися кілька десятків людей: готували їжу для себе та військових на блокпостах, шукали паливо й заряджали телефони від автомобілів.

Але час ішов, а війна тривала. Тимчасові рішення поволі переставали працювати.

У київському ліцеї на Оболоні останні років 40 підвал працював тиром, та здебільшого припадав пилом. Директор ліцею Євген Поляков не приховує, що їхнє укриття перетворилося на сарай. Тож коли у 2022 році воно справді знадобилося, витратили тиждень, аби винести сміття. Спершу зробили елементарне — поставили лавки, але умов для перебування дітей не було: ні вентиляції, ні вбиральні. Навіть нормального освітлення не було.

Час ішов, а війна тривала. Тимчасові рішення поволі переставали працювати

Це укриття стало одним з тих, що потребувало першочергового ремонту. Спільна робота розпочалася з кінця жовтня 2022 року — разом узгодили проєкт і розпочали ремонтні роботи.

Гул від перфораторів і гуркіт молотків лунали в підвалі навіть під час блекаутів. Вдалося реалізувати все заплановане: обладнали другий евакуаційний вихід, облаштували коридор, вбиральні, навчальні класи й простір з проєктором. Завдяки роботам вдалося розширити «корисну» площу підвалу. Фонд Східна Європа допоміг із технікою, настільними іграми, обігрівачами.

«Забирали перегородки, прорізували отвори, тягнули проводку, витяжку. Кожен дріт, кожен вимикач — нові. І робили совісно. Діти щасливі. Зараз під час тривоги діти тут не стресують. Ні разу жодна дитина не заплакала, що хоче до мами, бо їй страшно», — пояснює Євген Поляков.

Аби не залишати стіни просто білими, їх вирішили прикрасити спершу стінописом з українською символікою. Дали фарби й кисточки взяли до рук школярі — на стінах з'явився пес Патрон, Ластівчине гніздо, «Мрія», Батьківщина-мати й інші образи. Під час повітряної тривоги молодші та середні класи розважаються співами, настільними іграми, мультиками або працюють з психологією. Та головне — старшокласники не зупиняють навчання.

Адже якщо спочатку здавалося, що в укритті треба просто пересидіти, з часом стало зрозуміло: повітряні тривоги з нами надовго. Якщо зупиняти навчання кожного разу, коли лунає сирена, хіба це освіта? Тому комфорт став необхідністю.

Наприклад, у Харкові школярі повноцінно навчаються в підземних школах, що працюють на станціях метро. Переходи й вестибюлі перетворили на класи з вентиляцією, теплом і світлом. Тут є ігрові куточки, працюють психологи й медики, а дітей до підземних класів підвозять шкільні автобуси.

Загалом у метрошколі навчаються понад дві тисячі дітей. Для них створили 19 сучасних кабінетів, частину з яких обладнав Фонд Східна Європа. Дитячі голови не здатні заглушити навіть гуркіт вагонів.

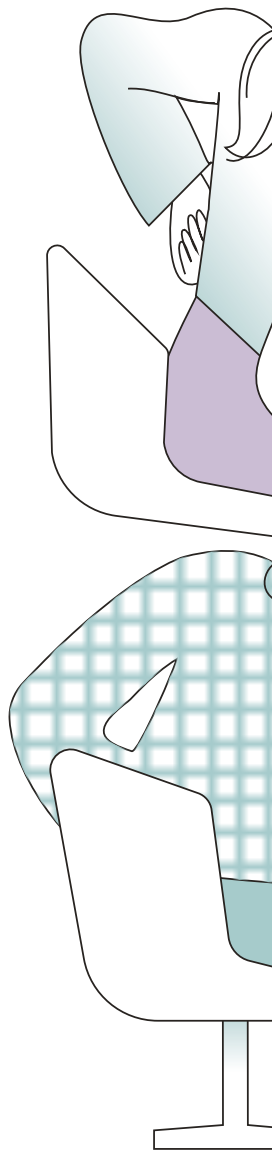
НАВЧАННЯ ПІД ЗЕМЛЕЮ

Програма «Безпечна школа» охопила 93 навчальні заклади у восьми регіонах України — на Київщині, Вінниччині, Хмельниччині, Чернігівщині, Сумщині й Одещині, а також в Харкові та Дніпрі, де повітряні тривоги лунають чи не щодня. Враховували місткість підвалів, кількість учнів, що потребують укриття тощо. Команда прагнула, щоб слово «укриття» перестало асоціюватися з підвалом, а стало безпечним світлим простором. Загалом програма забезпечила сховками понад 34 тисячі учнів і понад 4200 педагогів.

Створення таких укриттів змушує балансувати між державними будівельними нормами, вимогами безпеки, освітніми потребами й людським фактором. До 2023 року вимоги щодо укриттів були загальними для всіх типів закладів — по 0,6 м² на людину й багатоярусні «ліжка». Проте оновлені після 2023 року правила розділили вимоги для різних сфер — освіта, охорона здоров'я тощо. Укриття мусять ставати просторішими, мати два виходи із широкими герметичними дверима, наче броньованим щитом. Приміщення мусить отримати вентиляцію, щоб забезпечити всіх свіжим повітрям, і генератори для резервного електроживлення. Базовий пакет такого укриття включає все необхідне для комфорту: від складаних лав і подушок до аптечок до запасів води та їжі. Адже в разі потреби укриття має надати можливості для перебування всередині не менше 48 годин.

Окрім технічних вимог, під час облаштування укриттів радяться й з психологами, щоб діти без страху спускалися в сховища. Додатково шкільні підвали отримали телевізори й проєктори, матеріали для ігор та навчання.

Над проєктом укриття, що потребує оновлення, працює комісія із представників ДСНС, представників поліції, освітян тощо. Освітяни подають пропозиції щодо можливостей використання приміщень для навчання, а надзвичайники слідкують щодо дотримання санітарних умов і технічних вимог. На основі цих рекомендацій формується остаточний проєкт.

Олег Масняк, технічний координатор програми «Безпечна школа», пояснює: будь-який проєкт реалізується в умовах фінансових та часових обмежень. На місцях команда програми працювала з відділами освіти й керівниками шкіл, які мали акти обстеження підвалів. У цих актах надавали конкретні пропозиції та зауваження щодо використання приміщень як найпростіших укриттів.

Якщо розмір укриття не дозволяє вмістити усіх школярів, директори мають знайти інше сховище поблизу. Або переходити на змішане навчання.

«Відстань до таких укриттів, якщо це багатопверхова забудова, має бути 300 метрів, а низькоповерхова — 500 метрів. Міносвіти у своїх внутрішніх документах прописав 100 метрів. Інший вихід — чергування очного й онлайн навчання», — говорить начальник відділу Департаменту організації заходів цивільного захисту апарату ДСНС Сергій Ободовський.

УКРИТТЯ ТРЕТЬОЇ ХВИЛІ

Після майже чотирьох років повномасштабної війни змінюється підхід до укриттів: якщо раніше на них дивилися лише з погляду виживання, то нині, коли тривоги затягуються на понад п'ять-шість годин, все більше закладів хочуть продовжувати навчання під землею. Там, де лінія фронту ближче переміститися, тривоги можна у найпростіших укриттях, проте школи хочуть облаштувати цілі «бункери», які вбережуть навіть від радіації, розповідає Сергій Ободовський. Але на це не завжди є час та можливість.

«Багато де дирекція не готова до найпростіших укриттів, бо це великий ризик. Але зараз існує державна субвенція: якщо заклад освіти відповідає визначеним критеріям, то їм можуть побудувати відокремлені протирадіаційні укриття», — говорить Ольга Молоко, провідна менеджерка кластера гуманітарної допомоги та відновлення Фонду Східна Європа.

Нині майже 80 % навчальних закладів в Україні забезпечені найпростішими

Колись українські школярі забудуть слово «повітряна тривога», «укриття», «війна»

укриттями. За час повномасштабного вторгнення цей показник зріс із 13 %. Українські фахівці переймають досвід інших країн — Ізраїля, Швейцарії, Фінляндії, а також задають приклад будівельних норм. Фахівець ДСНС Сергій Ободовський розповідає: Фінляндія та Швейцарія мають 100 % укриття населення. Навіть попри те, що Швейцарія тримає нейтралітет у війнах вже понад сотню років. За фінським законом, будь-яку будівлю зводять одразу з укриттям. Звісно, їх регулярно перевіряють та підтримують у стані готовності.

В Ізраїлі під школами, бібліотеками й спортзалами ховаються міклати — громадські залізобетонні укриття із товстими стінами, здатні витримати вибухові хвилі й уламки. Водночас Литва, також розташована по сусідству з Росією, сама запрошувала українське ДСНС проконсультувати їх щодо облаштування укриттів.

«Литва хоч і європейська країна, але пострадянська. Їхні фахівці запрошували для консультування щодо евакуації й укриття населення, щоб ми поділилися з ними досвідом. Литва нині на тому етапі, на якому ми були на початку війни — у них укриття можуть охопити лише 10 % населення. Вони не особливо цим переймалися. А зараз використовують наш досвід з найпростішими укриттями», — пояснює фахівець ДСНС Сергій Ободовський.

Також Україна та Фінляндія заснували міжнародну Коаліцію укриттів, у її межах уряд планує залучити майже 14 млрд євро на облаштування підвалів. Це допоможе до 2027 року збудувати 2 300 нових споруд і ще 3 000 — до 2030 року. Вони спільно напрацюють пілотний проєкт укриттів третьої хвилі.

Колись українські школярі забудуть слова «повітряна тривога», «укриття», «війна». Але поки вони чекають на відбій тривоги у сховищах, мріючи про мирну Україну, зустрічі з друзями без сирен й подорожі з родиною. Їхнє дитинство продовжується навіть у воєнний час серед підземних стін, прикрашених малюнками.

МОНІК ВАН ДАМ

керівниця організації
ONE WORLD Citizens
(Нідерланди)

ONE WORLD Citizens — міжнародна молодіжна організація, яка об'єднує молодь навколо ідеї соціального підприємництва, сталого розвитку та активної громадянської участі. Вона створює простір, де молоді люди можуть реалізовувати власні ідеї для позитивних змін у суспільстві, розвивати навички підприємництва, співпрацювати з однолітками з інших країн та брати участь у діалозі з місцевими й міжнародними лідерами.

ONE WORLD Citizens та Фонд Східна Європа співпрацюють із 2013 року, коли разом працювали над міжнародним проектом, а також команда Фонду бере участь у великих міжнародних молодіжних обмінах, що влаштовує організація ONE WORLD Citizens.

**Як почалася ваша робота з Фондом
— як і коли виникло це партнерство
і чи пам'ятаєте ви той час?**

Це було ще до російського вторгнення. Все почалося на зустрічі в Ейндговені, де обговорювали проєкт Erasmus+. У нашій групі був Віктор Лях, так ми й познайомилися.

Ми тоді вже були міжнародною мережею молоді й орієнтувалися на соціальні проєкти та сталий розвиток. Ми віримо в силу різноманітності — що більше різних людей у групі, то кращі рішення «знизу» можна знайти. Тож ми подали заявку на грант і запросили приєднатися Фонд Східна Європа. У нас уже були учасники з Албанії, Боснії, Грузії та кількох інших ключових країн ЄС. Ми вважали, що важливо об'єднати людей із різних життєвих ситуацій.

**Що допомагає зберігати партнерства
теплыми й людьмими?**

Ми віримо, що у питаннях сталого розвитку ми маємо діяти як один світ (і це відображено в нашій назві — ONE WORLD Citizens), бо ці виклики не знають кордонів. Те саме і стосовно соціальної інклюзії — ми хочемо допомогти створити більш інклюзивний світ.

Те, що нас справді об'єднує, — це спільна віра в силу молоді як ключових агентів змін. Ми також зрозуміли, що потрібно допомагати молодим людям розвивати навички для дій — не лише підприємницькі, а й віру у власне бачення змін, навіть якщо ніхто інший його ще не бачить. Треба довіряти собі, але завжди краще, коли ти серед однорідців.

Українська молодь — це унікальне покоління, яке росте під час війни, і наш досвід та можливості відмінні від тих, які мають молоді люди в Європі. Що молоді українці можуть запропонувати світу?

Багато чого. Особливо зараз, коли увесь світ стикається з ризиками конфлікту, які зростають. Нам усім доведеться мати з цим справу.

Сьогодні світ різниться від того, в якому зростала я. З того, що ми побачили під час наших молодіжних обмінів — особливо від української команди, але також боснійської, албанської та грузинської, — у цих країнах є щось справді потужне. На Заході ми надто зосередилися на індивідуальному розвитку, особистих вигодах і способі життя. Ми втратили відчуття колективної сили й силу спільноти. Саме це українці нам показали: як люди можуть об'єднуватися, діяти та справді змінювати ситуацію.

Під час обміну, в якому брали участь молоді люди з 12 країн, багато учасників навчилися у вас, що, попри обставини, можна покладатися на внутрішні сили й на свою спільноту — навіть під час війни. Це те, що я постійно повторюю: ми маємо залишатися сильними у складні часи і вчитися діяти разом.

Будь-яка організація прагне зробити свої громади та країни кращими для життя. Але як зберігати віру, що зміни можливі, коли світ захоплює хаос?

Коли тебе щось турбує, ти можеш або піти в негатив і стати пасивним, або діяти. Якщо ти знаєш, як зробити маленькі кроки, щоб покращити ситуацію — локально чи глобально, — ти на боці змін. Ти отримуєш енергію і починаєш вірити, що зміни можливі.

Ще одна важлива річ — віра в те, що кожен із нас може бути прикладом змін, надихати інших і давати їм надію, що зміни можливі. Індивідуальні зусилля важливі, адже вони показують, що незалежно від того, що ти робиш — маленьке чи велике, — ти можеш робити внесок.

Звісно, для цього потрібні навички та позитивний настрій.

Справжній вплив відбувається, коли ви об'єднуєтесь. Саме це ми цінуємо у молодіжних обмінах: збирати відповіді та ідеї з дуже різних країн, культур і життєвих ситуацій. Вчимося того, що роблять молоді люди в кожній країні, узгоджуючи спільні цілі, і можемо навіть змінити світ.

Для кожного нашого заходу ми просимо національні команди підготувати невеликий «живий» проєкт перед основним заходом. Ідея в тому, щоб зробити маленький крок до змін, тож після заходу вони вже мали досвід того, як можна впливати. Ваша команда, звісно, почала в Києві, в офісі Фонду Східна Європа — з проєкту, спрямованого на те, щоб дороги стали більш екологічними, — і створили зелену стіну. Це був чудовий спосіб показати молоді з різних країн, що можна почати творити зміни там, де ти є. Вони також створили дуже цікавий проєкт, який показував, як використовувати відходи для вирощування рослин.

Що українські громадські організації можуть зробити, аби їхній голос більше чули на міжнародному рівні — щоб будувати справді рівноправні партнерства?

Я б іще додала, що рівноправні партнерства створюють реальний win-win. Таким чином, інша сторона також більше цінує те, що ви приносите у проєкт, і навпаки.

Ми завжди фокусувалися на практичних рішеннях, у яких кожен може брати участь, — щоб люди справді відчували, що можуть змінювати ситуацію. Що дійсно важливо, на мою думку, — то це те, що багато локальних рішень для викликів створюють люди з абсолютно різних середовищ. Було б чудово мати платформу, де ці найкращі практики можна було б ширше представляти.

Це може звучати трохи незвично, але, наприклад, кілька місяців тому

наш колишній прем'єр-міністр публічно закликав Європу розвивати «воєнне мислення» — бо, за його словами, Європа спала і тепер має прокинутися. У певному сенсі, він мав рацію — треба бути готовими. Але ми також маємо закликати до мислення рішень. Коли багато людей відчувають тривогу і не знають, як діяти, ми маємо показати, що є інші шляхи руху вперед. Тож, на мою думку, потрібно робити видимою ту креативність, яку проявили українці, попри виклики. Це був би потужний внесок для світу.

На вашу думку, які уроки світ може винести з досвіду України щодо солідарності та взаємної підтримки — не лише від молоді, а й від країни загалом, з того, що ви спостерігали за ці роки?

Перше — емпатія. Продовжуйте дбати одне про одного. Знаєте, не кажіть: «Це не моя справа». Сила емпатії, турбота, постійна увага — ось як виникали розумні рішення. Наприклад, коли не було електрики, деякі офіси, де ще був струм, відчиняли свої двері — там була пральна машина, доступ до інтернету. Тож ділитися і піклуватися — це дійсно важливо.

Друге — гумор. Мені дуже подобається бачити силу гумору, як його використовували навіть у наших командах, що брали участь у проєктах. Гумор — це велика сила.

І третє — ніколи не здаватися і залишатися разом. Ось ці три речі — емпатія, гумор і не опускати рук — я винесла з вашого досвіду.

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh
Sent: November 2023
To: EEF-ALL
Subject: П'ятничний лист на завершення насиченого і яскравого робочого тижня

Усім привіт!

Був радий бачити вас сьогодні на п'ятничній зустрічі. До речі, в зумі нас було 70 учасників та учасниць! Пишаюся нашим зростанням та результатами, яких ми з вами разом досягаємо!

Маю кілька новин та цікавинок.

Команда «Спільнодії» розповіла про здобутки своєї програми — підтримку волонтерства. На сайті ШоТам вийшов матеріал про досвід створення добровільної пожежної команди у громаді, виїзди лікарів на деокуповані території та допомогу у ліквідації наслідків підриву росіянами Каховської ГЕС.

Загалом у «Спільнодії» багато зроблено для підсилення волонтерського руху в Україні. Ми допомагали відповідним організаціям грантами, навчали добровольців рятувально-пожежної служби, промотували створення добровільних пожежних команд, випускали навчальні посібники, знімали онлайн-курси та робили багато-багато іншого.

Зокрема, на Освітній онлайн-платформі Зрозуміло! з'явилися такі курси, як «Волонтерство від А до Я» з Сергієм Притулою, «Основи цивільного захисту» із ДСНС України, «Єдина Україна: становлення національної ідентичності» з Марічкою Падалко, «Дивись під ноги! Дивись, куди ідеш!» — з Олегом «Фаготом» Михайлютою, лідером гурту ТНМК.

Коли ворог підірвав греблю Каховської ГЕС, наші партнери з ГО «Волонтер» без зайвих вагань вирушили ліквідувати наслідки трагедії. Я пишаюся тим, що наша робота дає змогу підтримувати організації, чия діяльність в такі моменти стає життєво необхідною для людей.

Хочу подякувати за впровадження програмній команді: Тетяні Мазур, Світлані Остряніній, Людмилі Лук'яновій, Алі Бондаренко та Ірині Добош.

Ви — молодці. Дякую, і бережіть себе.

З повагою —
Віктор

ЛЮДИ НАВКОЛО ВОДИ

Текст: Олена Лівіцька

Фото: Данило Павлов

«Я відчуваю, що маю щось робити, і — йду».

Як підрив Каховської ГЕС став бойовим хрещенням для волонтерів, які однієї весни пішли вчитися рятувати

Після підриву росіянами Каховської ГЕС у зоні катастрофи опинилося 80 населених пунктів, частину з яких затопило

Початок червня 2023 року. Визволений ще з осені Херсон — у воді. Росіяни підірвали дамбу Каховської ГЕС, відтак місто і ще майже сотню населених пунктів накрила катастрофа. Тисячі людей рятуються від води, від біди. Допомагати їм кинулися такі ж люди. Водночас росіяни продовжують обстріли. Та це не спляє тих, хто хоче допомогти.

Вервечка автомобілів із човнами та речами, які могли знадобитися людям в епіцентрі катастрофи, від світанку тягнеться дорогою на Херсон у перший же день після підриву.

Неможливо порахувати кількість волонтерів, які приїхали на Херсонщину допомагати рятувальникам. Але ця злагоджена робота допомагала рятувати життя

Десь у цьому потоці їдуть автівки з Київщини. В одній із них за кермом — бізнесмен Олег Діброва. Поруч у салоні його компактної «Хонди», як завше, слухняно сидить фокстер'єрка Пляя. Олег координує цей херсонський вояж волонтерів, які щойно завершили вишкіл у навчальному центрі ДСНС на Оболоні в Києві, де вчилися рятувати професійно і бути максимально корисними.

Організувати навчання взявся Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», в якому Олег та його друзі ще з часів створення у 1997 році, і він є головою наглядової ради та координатором проєктів.

На поклик відгукнувся Фонд Східна Європа і взявся фінансувати ініціативу в межах програми «Спільнодія», яку впроваджував у партнерстві з Українським незалежним центром політичних досліджень і ГО «Разом проти корупції» коштом Європейського Союзу. У Державній службі України з надзвичайних ситуацій радо погодилися на таку співпрацю, бо як ніхто розуміли її сенс.

МУСИМО З ЦИМ СПРАВИТИСЯ

Щойно почалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року, росіяни окупували та замінували Каховську ГЕС, українську гідроелектростанцію на річці Дніпро. У разі підриву вода швидко поглине понад 80 населених пунктів. Це загрожувало життю і здоров'ю сотень тисяч людей.

Росіяни підірвали дамбу о 2:50 ночі 6 червня 2023 року, це призвело до викиду 18 кілометрів кубічних води за наступні три-чотири доби. Воєнний злочин спричинив масштабну екологічну катастрофу. За міжнародним законодавством, руйнування гребель заборонено, навіть якщо вони є військовими об'єктами. Але росіяни ігнорують міжнародне право у війні з Україною.

Наступні дні у зоні лиха тривала евакуація людей та домашніх тварин. Довгий час громади не мали доступу до чистої води. Розбирати завали та долати на-

слідки підтоплення місцевим допомагали люди з усієї країни, та навіть — світу.

Підрив дамби Каховської ГЕС — історія не тільки про екоцид та його наслідки. Це ще й чергова історія про суспільну небайдужість. То були дні, коли що таке волонтерство в Україні та для українців, його роль і сенс були очевидними як ніколи.

Серед тисяч тих, хто кинувся допомагати, були й ті, кого натоді згуртувала одна з перших волонтерських організацій уже незалежної України — ВГЦ «Волонтер». Не тому, що вони ставили за ціль опинитися в епіцентрі катастрофи, а тому, що майже 30 років займаються тим, що пропагують волонтерство і навчають цього.

Люди «Волонтера» ніколи не є байдужими там, де треба допомагати безкоштовно. Так було і того разу, каже заступник голови ради центру «Волонтер» Дмитро Дорошок.

Навесні 2022 року, щойно Збройні сили звільнили Київську область, безліч українців кинулися розбирати завали, чистити, відновлювати села і міста після руйнації.

— То був поклик, порив: усі просто приходили й щось намагалися робити. Натоді рятувальникам замість того, щоб займатися деблокуванням чи розбором завалів, часто доводилося відганяти людей, які наражали себе на небезпеку, бо діяли неправильно. Народу сила-силенна, відтак ми розуміли: мусимо з цим справитися, бо це добре, що вони активні й готові до всього, але треба всіх — навчити, — згадує Дмитро.

Саме в той час, розповідає він, Фонд Східна Європа підтримував діяльність центру «Волонтер» і долучив їх до великої програми «Спільнодія», яку запустили за підтримки Європейського Союзу. Тим паче Фонд уже співпрацював із ДСНС, такий досвід мали й у «Волонтері». Тож пазли зійшлися.

Дмитро — менеджерив, Олег і сам пішов учитися. Обоє іще в юності звело волонтерство. Спершу Олег Діброва був одним з учасників скаутських таборів, які організував Дмитро, наступного року вже — інструктором. Згодом разом іздили переймати волонтерський досвід до

Затоплена квартира у Херсоні в районі Корабел

**Люди «Волонтера»
ніколи не є байдужими
там, де треба допомагати
безкоштовно**

Німеччини, писали проекти й втілювали їх, розвивали організацію. І хоча кожен у дорослому житті займався своїм, час від часу спільні проекти зводили друзів.

Війна застала обох на Київщині. Діброва на момент вторгнення був у Бучанському районі, Дорошок — у Києві. Подбали, щоб родини були у безпеці, самі ж — за роботу. Дмитро — переформатовував діяльність центру і допомагав людям, які виїжджали із міст і сіл, де тривали бої. Олег — пішов у добровольці й готувався відбивати напад росіян на його рідну Київщину. 27 березня підписав контракт на службу, проходив навчання рятувальників у перерві між чергуваннями. Дивувався і тишився людьми, які були поруч.

Олег Діброва і Плая

Готували невеликими групами по 10-15 людей. За два тижні кожна група отримувала знання про мінну безпеку, рятувальні, пошукові роботи, дізнавалася, як працює ДСНС. Вчили, як поводитися з невідомими предметами. Якою має бути перша медична допомога і допомога психологічна, коли в людини шок: вибух, смерть поруч, тривога.

— Ми навчили близько 300 добровольців. Може, це і трошки лайтовіше, ніж працюють рятувальники, але це люди, які точно розуміють, як треба допомагати. Усі абсолютно різні — і за віком, і за соціальним статусом. Наприклад, Денис, який зі мною їздив у Херсон, тоді заледве мав 18. Найстаршим був чоловік, який зараз відкриває музей волонтерства, йому за 60. Це — люди з цінностями. Приємно працювати з такими й просто зустрічати таких, — каже Олег Діброва.

У січні 2023 року почали, а влітку того ж року закінчили цей проект. На момент трагедії з Каховською ГЕС частина волонтерів уже пройшли навчання, хоча в інших вони тривали.

ДІБРОВА

Олегу — 45. Більшу частину свого життя працював з автомобілями. Продавав їх для офіційних брендів, заводив на ринок. Займався всім, що з цим пов'язане. Був період, коли він, інженер за освітою, навіть мав невеликий галерейний бізнес.

Військовими були його дід і його батько. Ріс Олег у звичайнісінькій родині: не те щоби його змалку виховували воїном, але на власних прикладах учили ухвалювати рішення. Тут Олег часом згадує історію про своє прізвище Діброва: його діда колись записали на російський лад: мовляв, як військовий в СРСР може бути Дібровою? Тільки — Дібров! Але коли народився Олег, батько не полінувався піти й повернути прізвище в родину. Саме тому Олег — знову Діброва. Ходив до української школи в Києві («трохи дисидентської»). Їздив у скаутські табори. Вчився у КПІ. Одружився і має двох синів. Нині служить у підрозділі ППО на Київщині.

Олег був приголомшений, коли в лютому 2022-го росіяни наближались до рідного йому Бучанського району під Києвом. У перший же день узяв мисливську рушницю і пішов у місцеву тероборону (яку тоді ще навіть так не називали). Чекали росіян із півночі та чергували.

Але що б Олег не робив у житті, час від часу повертався в соціальні проекти, у волонтерство, в яке поринув зі студентських часів. Люди з «Волонтера», каже він, — найближчі люди й під час війни.

У 2022 році він відчув: друзі — поряд. З ними організовували переправу на інший бік річки Ірпінь, коли на ній підірвали міст, щоб зупинити наступ російських військ на Київ. Допомогали людям виїхати, розбирали завали на місцях прильотів. Робота кипіла, аж допоки Київщину не деокупували. Саме в той період Олег зрозумів, що людям, які кидаються волонтерити, треба «допомогти допомагати» — не дати натовпу заважати самим собі. Тоді й придумали проєкт про рятувальників-добровольців.

Того літа безцінним транспортом стали човни: адже між деякими районами міста можна було пересуватися лише водою

Люди, які пережили окупацію, — інші

Ті, хто пережили окупацію та затоплення,
завжди про це пам'ятимуть. Про що ж
пам'ятимуть ті, хто прийшли їм на допомогу?

У ЛЮСТРАХ ВОДА

Херсонці прийняли волонтерів і поселили їх у своїх квартирах. Відтоді Олег і товаришує з Романом Безродним, який тоді координував роботу одного з гуманітарних осередків. Роман поза війною мав бізнес і шив вітрила. Олег теж захоплюється яхтами. Чоловіки зійшлися і за цінностями, і за спільними інтересами, можуть довго говорити удвох не тільки про війну.

Романів хаб стояв у центрі Херсону, там люди з «Волонтера» і спинилися. Звідусіль стягували чисту воду, їжу, човни, мотори, бензин, засоби рятування. Усі наступні дні перебирали, складали, навантажували. Два екіпажі постійно працювали на річці Інгулець, перевозили людей човнами або доставляли хліб на затоплені вулиці, де люди сиділи на дахах чи підвищеннях. Паралельно херсонці постійно телефонували у хаб: або хотіли віддати щось (наприклад, човни), або просили про допомогу.

Вода спала за кілька днів, далі роботу організували так, що отримували заявки від людей і надавали допомогу адресно. Потім отримували човни, їх ремонтували, віддавали іншим рятувальникам або ж самі везли хліб чи воду.

Згодом Олег почав їздити у Херсон кожні два тижні. Знову брали заявки. Розбирали затоплені хати. Розбирали дитсадок у мікрорайоні Корабел. У період катастрофи вода повністю заповнила його підвал та на пів метра — перший поверх. Коли зійшла, лишила по собі скам'янілий глей, море гнилих дитячих меблів, матраців і всього того, що зазвичай зберігають у підвалах.

— Під стелею в люстрах ще лишилася вода. Світла нема, працює генератор. Стоять маленькі такі колишні дитячі меблі. Старі, смішні, як з нашого дитинства. Але водночас усе таке тяжке і смердюче. Не могли там бути більше кількох хвилин, — згадує Олег.

Місто нагадувало апокаліпсис, каже він. Коли йшла повінь, несло не просто воду, а суміш з піску і глини. Потім усе зсохлося, порепалося. Під шаром цього глею були двори, газони, доріжки.

— Ми били той глей кірками, виносили зіпсовані речі й слухали страшні історії. Це все звичайні люди. От якби ви зайшли до бабусі, побачили сусідів, вийшли в магазин... Всі — точнісінько такі. Хтось красивий, хтось ні, кривий, косий, добрий, злий — абсолютно звичайні люди. А їхні історії вражали. Десь поміж словами жінка, до якої ми приїхали, каже, що 60 діб просиділа на підвалі. Вона передавала нашим інформацію про російські позиції. Там зустріла свою подругу, та була агрономкою, мала карти й показувала місця розташування росіян на картах. І от жінка повернулася, вдома її чекала німецька матір, яка сказала: «Донечко, слава Богу, ти вийшла», а потім — померла наступного дня, — розповідає Олег.

Люди, які пережили окупацію, — інші, переконаний він. Досвід окупації залишається з ними фоновим на все життя. Відтоді Олег часто думає: а яким був би він? Сьогодні продовжив навчатися і пише наукову роботу про формування згуртованості в деокупованих громадах.

За якийсь час Олегові Діброві та Романові Безродному спало на думку, як продовжити допомогу цим громадам. Працюючи з наслідками підриву дамби, вони помітили, як проблемно людям прати одяг. Тоді почали монтувати мобільні пральні: дві пралки, помпа та бак для великої кількості чистої води. У причепі їх доставляли на замовлення людей.

Згодом написали проєкт і отримали під нього фінансування від того ж таки Фонду Східна Європа та Швейцарії. Вже не було гострої потреби возити з пралками воду. Але досі була потреба у пралках для переселенців, які їхали у села. Так відкрили 12 пралень у Великоолександрівській громаді Херсонської області та у двох громадах Миколаївської.

ДОБРЕ ДОВГЕ ЖИТТЯ

Щоразу, коли повертався з Херсону, Олег старався не думати про наслідки скоєного ворогом. Його часто просять виступити на цю тему, він — відмовляє.

Підрив дамби Каховської ГЕС — це дуже страшно. Ти йдеш — місто порожнє, спустошене

— Мені важко говорити. Це — не люди. І тоді, і зараз. Підрив дамби Каховської ГЕС — це дуже страшно. Ти йдеш — місто порожнє, спустошене. Я знав Херсон іншим. Але з'їдати себе цими думками — це теж їхня перемога. Як каже моя дружина, «я вас ненавиджу за те, що я вмію вас ненавидіти». Ці відчуття не характерні нам, а вони добиваються, щоб ми про це думали.

У Херсоні в човен до Олега підсіла дівчинка років семи. Христина. Худенька, маленька, очі великі, злякана. Мовчала і притискала до себе зім'ятий закривавлений пакет. Ніхто, звісно, не чіпав дитину. Переставили її в човен, передавали інших. А поки він чекав, щоб переплисти Інгулець, сталося так, що Олег мусив провести з нею багато часу. І розговорив дівчинку.

Її слова відтоді завжди зринають в пам'яті, коли йдеться про ті дні. «Я знаю, чому тваринки живуть менше, ніж ми, — раптом серед іншого сказала дівчинка у човні. — Вони народжуються, як і люди — добрими, радісними, так живуть усе життя, роблять добро і швидко його проживають. А люди спочатку такі ж, а потім забувають про це. Їм треба значно більше часу, щоб зробити те добро, для якого вони є на світі».

— Я так задумався тоді, — каже тепер Олег. — А згодом виявилось, що у тому пакетику вона всю дорогу тримала мертве кошеня і ледь живого цуцика. Його ми, на щастя, відходили. Потім я приїжджав ще і привіз їй маленького котика.

Якби згадати, з чого починалося волонтерство в Україні, то Дмитро Дорошок, історик за фахом, розповів би про ще одне добро — українські толоки. Давні традиції збиратися громадою і будувати хату, місити глину чи обробляти поле. Це в нашій ментальності, в нашій крові споконвік.

Натомість з постановням незалежної України волонтерство і громадянська небайдужість стали її фундаментом. Коли люди підіймалися на поміч і гуртувалися навколо цього, відбувалися клю-

Коли вода зійшла, люди почали повертатися до своїх домівок. А волонтери — продовжили свою роботу там, де її потребували

чові події в країні — майдани, революції, зміни та злами.

— У чому стійкість країни проявилася на початку війни? В тому, що людям не треба було розповідати, що робити. Ця децентралізація нас врятувала. Стійкість країни вимірюється людьми, яким вона небайдужа, — каже Дмитро. Це і є те, чому вони прагнули суспільство навчити, коли тільки створювали ВГЦ «Волонтер».

Той весняний вишкіл від рятувальників та Фонду Східна Європа був дуже вчасним, міркує тепер Олег. Найперше — тоді вони навчили людей не просто допомагати, а справлятися при цьому з емоціями. Не панікувати, а зібратися й чітко планувати дії.

Відтоді Олег був не тільки в Херсоні, а й, наприклад, на завалах в «Охматдиті» — дитячій лікарні в Києві, яку в липні 2024 року росіяни прицільно обстріляли ракетами.

Він упевнений: у кожній біді, яка потребує рук (а такої зараз багато всюди), є ті, хто пройшов навчання у навчальному центрі ДСНС. Або ж подібні до них. Вони всі — порядні й добрі люди. Бо волонтерство — фільтр для таких. Фільтр на добро.

П'ЯТ
НИЧНИЙ
ЛИСТ

From: Victor Liakh
Sent: November 2025
To: EEF-ALL
Subject: П'ятничний лист: події,
багато роботи і класні ми :)

Друзі, привіт!

Ще один тиждень, ще одна п'ятниця та, як завжди, багато подій. Попри непрості дні, тривоги, недосипи, ви приходили до офісу, доєднувались із різних міст на стафи, забезпечували нашу поточну діяльність. Вдячний кожній та кожному за самовідданість, зусилля, стійкість!

Останні місяці року у Фонді, як завжди, шалені. Велика кількість публічних подій. В розпалі наш «підсумковий марафон» — Portfolio Review, засідання Правління організації. Підготовка до щорічного оцінювання персоналу.

Перед очима — показники, графіки, бюджети, стратегічні цілі, таблиці, діаграми... Але за всіма цими «візуалізаціями» — ви, команда.

Підбиваючи підсумку року — четвертого під час великої війни, — я хочу сказати: «Ми дуже непогано тримаємось!». Більше того, розвиваємось, модернізуємось, ростемо! І що приємно: приймаємо в команду нових колег та колежанок.

У цьому листі я хочу згадати колег та колежанок, чиїх прізвищ ви не побачили в попередніх п'ятничних листах, але внесок яких у наші результати є таким самим значущим, а інколи — й визначальним.

Команда цифрових проєктів: Андрій Харітонов, Ксенія Волкова, Тімур Близнюк, Микола Светіков, Маркіян Микитка, Олександр Катічев, Віталій Гордієнко, Ірина Шевчук, Анна Ткаченко, Лілія Шкрабак, Лілія Хомич, Анна Василенко, Олександр Риженко, Анастасія Ільчишин, Катерина Наложитова, Артем Ульянов, Єлизавета Носкова, Оксана Матіяш, Анна Зятюк, Анастасія Ключ, Катерина Чепік, Лілія Хоміч, Тетяна Третьякова.

Також ціную і дякую нашим окремим командам цифрових проєктів: команді Мрії, GGTC Kyiv, також — CDTO Campus. Колеги, you rock!

Напрямок моніторингу та оцінювання: Володимир Купрій, Ганна Гаврилук, Наталя Глушанець, Віта Жигаліна.

Закупівельники: Віталій Величко, Оксана Биць, Євгенія Гулакова, Алла Гунько, Інна Бондарчук, Аліна Попович, Анастасія Смірнова, Ірина Вознюк.

Фінансисти: Андрій Іщенко, Світлана Сидорук, Інесса Лук'янова, Людмила Майданюк, Юлія Марущак, Оксана Савчук, Христина Євстратова, Юлія Гриценко.

Юристи: Юлія Пономарьова, Наталя Мовіле, Ольга Літвінова.

Комунікаційники: Роман Чернишов, Марія Мороз, Олена Нікітіна, Ніна Агафонова, Христина Петрик, Юлія Кончаківська, Олександра Шаліна, Діана Шароді, Ольга Пустовіт, Катерина Шекера.

Програмні спеціалісти: Юля Рашкевич, Устина Лейсі, Марія Дев'яткіна, Юлія Демчик, Марина Матвійчук, Євгенія Мелешко, Наталія Мельниченко, Марія Утробіна, Ольга Галицька, Олександр Сітченко (Сашо, ми дякуємо тобі за службу і чекаємо на тебе вдома!), Сніжана Шевченко, Антон Трібе, Андрій Поленко, Віталій Хоменко, Марія Захарченко.

Наші чаклуни та чаклунки з організації простору та переміщення у ньому: Ірина Вербенець, Лілія Щербина, Віктор Раїнчик, Євген Гребініченко.

Дякую вам всім надзвичайно, що свого часу обрали Фонд своїм місцем. У такі часи розумієш: команда — це не про посади й підписи, це про людей, на яких можеш спертися, коли земля під ногами ходить ходором. І якщо ми рухаємося вперед навіть попри все — то лише тому, що крокуємо плече до плеча.

Бережімо себе і одне одного!

З повагою —
Віктор

ЩО НАДИХАЄ РУХАТИ

ІСЯ ДАЛІ

У вирі важких новин та в умовах війни кожен і кожна робить свою роботу. Ця кропітка злагоджена робота творить реформи, запускає нові технологічні продукти, змінює великі міста й невеликі сільські громади, тримає країну на стороні світла.

Як вони це роблять?

Що рухає цими людьми, які обрали присвятити себе допомозі іншим? Як їм вдається все встигати — розвиватися, вчитися, допомагати? Що допомагає не розчаровуватися і не втрачати надії?

Зрештою, ми спитали це в них самих.

НАДИХАЮТЬ ЛЮДИ: ЯК ТІ, ЩО С
І ТІ, ДЛЯ КОГО МИ КОЖНОГО ДН
ЯК ПРОЄКТИ ЖИВУТЬ І ПРИНОС
ЛЮДЯМ • КОЛИ ВЗАЄМОДІЯТИ
В ОДИН КЛІК • ЗМІНИ, ЯКІ МИ П
ДЕРЖАВІ СТАВАТИ ЕФЕКТИВНІ
КАЖЕ: «ТАК В ДІЇ МОЖНА ЗАМО
І КЕРІВНИЦТВА У МОЇ СИЛИ) ЧА
ВЛАСНА ВІРА В СЕБЕ І ЦЕ НАДИ
ГРОМАДИ ЗАВДЯКИ НАШИМ ІНС
ЛЮДИ, З ЯКИМИ МИ ЦЮ РОБОТ
ЯКИХ МИ ЇЇ РОБИМО • РОЗУМІНН
ПОЛЕГШИТЬ ЖИТТЯ МІЛЬЙОНІВ
ВНЕСОК У ЦЕ • СПОСТЕРІГАТИ, Я
У РЕАЛЬНІ ЗМІНИ • ЗДАТНІСТЬ П
КОМАНДИ У ПРАВДИВУ СИНЕРГ
ТОГО, ЩО ТИ ВАЖЛИВА ЧАСТИН
ЯКОМУ ТВОРЯТЬСЯ ПОЗИТИВНІ
КОМАНДА. ЦЕ ЛЮДИ, ЯКИМ НІК

КОМ

ОТОЧУЮТЬ У ФОНДІ, ТАК
НЯ ПРАЦЮЄМО • БАЧИТИ,
СИТЬ КОРИСТЬ КОНКРЕТНИМ
В МІСЦЕВОЮ ВЛАДОЮ МОЖНА
РИНОСИМО • ДОПОМАГАТИ
ШОЮ • КОЛИ ЧУЮ, ЯК ХТОСЬ
ВИТИ!» • ВІРА КОЛЕГ
СТО ВОНА БІЛЬША, НІЖ МОЯ
ХАЄ • ЗМІНИ, ЯКІ РОБЛЯТЬ
СТРУМЕНТАМ Е-ДЕМОКРАТІЇ •
ТУ РОБИМО • ЛЮДИ, ДЛЯ
НЯ, ЩО РЕЗУЛЬТАТ РОБОТИ
В УКРАЇНЦІВ І Я ЗРОБИЛА СВІЙ
ЯК ІДЕЇ ТРАНСФОРМУЮТЬСЯ
ПЕРЕТВОРЮВАТИ ЗУСИЛЛЯ
ТІЮ • ВІДЧУТТЯ І РОЗУМІННЯ
НА ВЕЛИКОГО ПАЗЛА, ЗАВДЯКИ
І ЗМІНИ В КРАЇНІ • НАДИХАЄ
ОЛИ НЕ БАЙДУЖЕ
МАНДА ФОНДУ СХІДНА ЄВРОПА

**МИ ВДЯЧНІ ЗА
ПІДТРИМКУ ТА
ФІНАНСУВАННЯ
НАШИХ ПРОЄКТІВ
ТА ПРОГРАМ
ІЗ 2022 РОКУ:**

Baker Tilly International • Brücke der Hoffnung, Cisco • CNFA Europe • DanChurchAid • EPAM Україна • ERIM • Eurasia Foundation • Europe Foundation Georgia • Google.org • Hala System Inc. • Sticing Derdengelden • Terre des hommes • The Center for Liberal Modernity (LibMod) • The King Alfred School Society • Two Degrees ApS, Visa Foundation • Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) • Міжнародному фонду «Відродження» • Норвезькому агентству з питань розвитку та співробітництва (Norad) • Німецькому товариству міжнародного співробітництва (GIZ) • Посольству Королівства Данія в Україні • Управлінню ООН з координації гуманітарних справ (OCHA) • Шведському агентству з питань міжнародної співпраці та розвитку (Sida — Styrelsen för Internationellt Utvecklingssamarbete) • Швейцарській Конфедерації • Європейському Союзу • також українським та міжнародним торгівельним мережам • людям • спільнотам • організаціям • усім друзям України, які підтримували нашу роботу через краудфандинг та власні ініціативи.

Тексти

Юлія Суркова
Олена Лівіцька
Дар'я Свистуха
Ольга Перехрест
Дарина Тимків

Фото

Павло Павлов
Данило Павлов
Дмитро Антонюк
В'ячеслав Ратинський
Костянтин Чернічкін

Ілюстрації

Марина Кізілова

Корегування

Ірина Климко

Дизайн та верстка

Катерина Большакова

Артдиректорка

Анастасія Струк

Фоторедактори

Данило Павлов
Валентина Поліщук

Випускова редакторка

Ольга Перехрест

Менеджмент та координація з боку The Ukrainians Media

Катерина Самборик
Ольга Перехрест

Менеджмент та координація з боку Фонду Східна Європа

Вікторія Гладченко
Ольга Мілянєвич
Інна Царук

Видання створено командою
The Ukrainians Media на замовлення
Фонду Східна Європа під час
повномасштабної війни Росії
проти України

Київ, 2025

«У СКЛАДНІ МОМЕНТИ ВАЖЛИВО БУТИ РАЗОМ, ГОВОРИТИ Й ПІДТРИМУВАТИ ОДНЕ ОДНОГО»

На запрошення Фонду Східна Європа The Ukrainians Media створили 10 історій — про пережите, про досвід і про те, допомагало триматися. Всі разом вони стали ще одним «п'ятничним листом», який зазвичай отримує команда Фонду, а цього разу отримують ще й друзі та партнери. Це історії про людей, які не знають зневіри. Про розвиток країни навіть під час війни. І про тих, чиє життя змінив Фонд. Хай цей лист стане для вас посланням, що дає надію наприкінці довгого тижня.